

SPOMENIK NA CVIBLJU

Gradbena dela

Obnova spomenika
in grobišča

STRAN 5

KOLUMNA

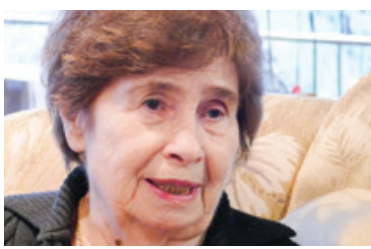

Jože Poglajen

Politična prognoza:
vroče bo

STRAN 5

EVROPSKI PARLAMENT

Dr. Spomenka Hribar

Sram naj vas bo!

STRAN 16

AKTUALNO

Hierarhija zločinov
in kaznovanjaDr. Nevenka Troha,
zgodovinarica

General Nicola Bellomo je bil poklicni častnik in januarja 1941 je bil dodeljen poveljništvu vojaške garnizije v Bariju. Ob kapitulaciji Italije septembra 1943 je organiziral vojake in tudi civiliste, da so preprečili namero nemškega generala Rudolfa Sieckeniusa uničiti glavno pristaniško infrastrukturo v Bariju. Po večurnem boju so se Nemci umaknili in britanske čete so se lahko varno izkrcale v nepoškodovanem pristanišču.

Več kot dve leti pred tem, v noči na 11. februar 1941, je skupina 35 britanskih padalcev poškodovala mostova v bližini Barija. Bellomo je osebno vodil iskanje teh diverzantov in v treh dneh so vse zajeli. V noči na 30. november 1941 je dvema izmed njih uspelo pobegniti iz taborišča za vojne ujetnike, a so ju nekaj ur pozneje ujeli. Ko sta znova poskusila zbežati, je Bellomo ukazal streljanje, med katerim je bil eden od bežečih ubit.

Britanska vojaška policija je konec januarja 1944 generala Belloma aretirala, »ker je ustrelil ali povzročil, da so ustrelili britanska častnika, pri čemer je bil eden ubit, drugi pa ranjen«. Šele 14. julija 1945 je bil general obveščen o napotitvi na britansko posebno vojaško sodišče, ki je 28. julija 1945 izreklo smrtno obsodbo. Ta je bila takoj izvršena. Peter Tompkins, ki je leta 1944 kot sodelavec britanskih tajnih služb deloval v Rimu, v svoji knjigi trdi, da je bil general Bellomo žrtev spletk, kajti »kot edini italijanski general, ki se je na lastno pobudo boril proti Nemcem in branil mesto Bari do prihoda zaveznikov, je pomenil grožnjo kralju in Badogliu, ker je svetlo razkril bedo njihove izdaje«.

General Bellomo je bil zaradi vpletenosti v uboj britanskega častnika tako edini italijanski častnik, ki so ga zahodni zavezniki usmrtili z obtožbo »vojnih zločinov«. Povsem drugačen je bil njihov odnos do tistih italijanskih častnikov, ki so bili vpleteni v množične poboje v okupiranih državah in italijanskih kolonijah. Žrtve teh častnikov so bile sodelavci osvobodilnih gibanj in civilisti, ki so jih tudi italijanski fašisti imeli za »manjvredne narode«, bili so Slovani, Albanci ... ali pa, še slabše, »manjvredno raso«, bili so temnopolti Etiopijci, Libijci ... General Pirzio Brioli je

že poleti 1941 z ukazom, naj vojaki v Črni gori proti upornikom delujejo »izjemno strogo«, a brez »nekoristne krutosti«, dejansko nameraval uporabiti metode, uporabljene v kolonijah, a ne tudi strupenih plinov, ker so bili tamkajšnji prebivalci zanj sicer manj vredni, a vendarle »belci«.

Vsaj med Primorci in Slovenci v t. i. Ljubljanski pokrajini, ki jo je med aprilom 1941 in septembrom 1943 okupirala fašistična Italija, so dobro znana imena italijanskih generalov: Maria Roatte, komandanta 2. armade, znanega po zloglasni okrožnici 3C, s katero je 1. marca 1942 zaukazal ostre represalije v slogu glava za zob; komandanta XI. armadnega zbora Maria Robottija, znanega po stavku v času velike italijanske ofenzive poleti 1942 »Premalo se ubija«; in Gastona Gambare, ki je na listek 7. decembra 1942 v opombi glede koncentracijskega taborišča

Trije generali (Roatta, Robotti in Gambare) so bili poveljniki italijanske okupacijske vojske, ki je samo v t. i. Ljubljanski pokrajini in delu Primorske, ki je danes v Sloveniji, med aprilom 1941 in septembrom 1943 povzročila več kot 6200 smrti.

na Rabu zapisal: »bolan posameznik = miren posameznik«. Roatta, ki se je po kapitulaciji Italije pridružil kraljevi Badoglijevi vladi, je bil aretiran novembra 1944 z obtožbo, da kot pristojni ob kapitulaciji septembra 1943 ni organiziral obrambe mesta Rim pred nemškim prodiranjem. Marca 1945 mu je uspelo pobegniti iz vojaške bolnišnice, zatekel se je v Francovo Španijo, bil aprila 1945 v odsotnosti obsojen na dosmrtno ječo, a je obsodbo leta 1948 kassacijsko sodišče razveljavilo. V Italijo se je vrnil leta 1966 in tam leta 1968 umrl. Robotti se je po kapitulaciji septembra 1943 umaknil v zasebnost in brez vsakega sodnega postopka leta 1955 mirno umrl v Rapallu. Gambara se je po kapitulaciji pridružil vojski Mussolinijeve Italijanske socialne republike in bil nekaj časa celo obrambni minister te marionetne države. Aprila 1945 so ga zavezniki aretirali, bil je v njihovem taborišču, a že 20. junija je bil izpuščen.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

OTOK RAB

Slovenija obnovila
Spominski park Kampor

Pogled na ploščad z obnovljenim obeliskom.

Koncentracijsko taborišče Rab je italijanska fašistična oblast na jadranskem otoku Rab ustanovila julija 1942 v bližini kraja Kampor, razpuščeno pa je bilo 5. septembra 1943 ob kapitulaciji Italije. Namen taborišča je bil zbrati in uničiti podpornike odpora v Ljubljanski pokrajini, Istri in Gorskem kotarju. Koncentracijsko taborišče je bilo zgrajeno v nižinskem predelu otoka, zato je bilo večkrat poplavljen. Na območju z improviziranimi šotori je bilo zaprtih do 10.000 internirancev, večinoma Slovencev, Hrvatov in Judov. Od lakote in zaradi težkih življenjskih razmer, zlasti pozimi in poleti, je v njem umrlo okoli 1500 ljudi, nadaljnjih 800 jih je umrlo po premestitvi v druga taborišča v Italiji. Množica preživelih internirancev je že pred kapitulacijo Italije in razpustitvijo taborišča v ilegali ustanovila Rabsko brigado s petimi bataljoni, ki je sicer razorožila italijansko posadko. Vojni zločinci so jo odnesli brez kazni. Smrti ni ušel le poveljnik Vincenzo Cujuli, ki si je sodil sam. Preostali italijan-

ski posadki so taboriščniki omogočili vrnitev domov v Italijo.

Spominski park po načrtih
Edvarda Ravnikarja

Po vojni je bil leta 1953 na območju taborišča zgrajen spominski park, ki ga je načrtoval Edvard Ravnikar s sodelavci. Spominski park je bil zgrajen na območju,

Dela smo končali konec leta 2024 in so v grobem obsegala parkovno ureditev, postavitev informacijske table ob vhodu, obnovitev vhodnega dela in stopnišča, obnovo kovinske table z imeni in obnovo velikega obeliska.

kjer je bilo med vojno urejeno pokopališče. Projektiranje in gradnja sta seveda potekala v času obnove in povojne gradnje nove jugoslovanske države ter v duhu

Le Corbusierjevih arhitekturnih rešitev. Z abstraktnimi arhitekturnimi rešitvami je bil poustvarjen prostor spomina in kontemplacije. Ohranjen je bil element kamnitega zidu, ki je že pred tem ločeval pokopališče od taborišča. Spominski park ima longitudinalno tlorisno zasnovo. Prečne terase, ki oblikujejo vrste grobov, so v sredini vzdolžno prekinjene s tlakovano potjo, ki je osrednja komunikacijska os parka. Pot je dodatno določena s sosledjem treh kamnitih obeliskov. V sredini ima kamnita pot utor, ki ob nalih omogoča odvodnjavanje meteorne vode. Grobovi so strnjeni v vrste, izdelane iz kamnitih blokov. Imena umrlih so odlita v kovinske ploščice. Spisek umrlih v času gradnje ni bil popoln, zato na ploščicah niso navedena vsa imena. Umrle so Italijani pokopavali drugega na drugega, tudi več v eno krsto, zato je tudi arhitekt Ravnikar poudaril izjemno brezosebno, serijsko pokopavanje.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Slovenija obnovila Spominski park Kampor

Spominski park tako združuje tri osrednje programske sklope: vhodni del, ploščad z obeliskom in paviljon z mozaikom.

Ob vhodu je ploščad z obzidjem, vhodnim dvokrilnim portalom in kamnitimi vazami, ki predstavljajo vse tri narodnosti. V vazah je tudi prst iz domačih krajev. Vhodni del se izteče s kamnitimi stopnicami in podestom. Na dnu stopnic se začne pot, ki poteka v osi objekta. Na straneh se vrstijo polja s kamnitimi bloki in nagrobnimi napisnimi ploščami. Posamezna polja so zamejena z robniki. V tem delu sta postavljena tudi mali in srednji kamniti obelisk. V drugi polovici kompleksa so sektorji z zidcem in zasaditvijo, ploščad (kostnica in cisterna) z velikim obeliskom, muzejski del ter del z zidcem z napisno ploščo in ovalnimi grobovi. Mozaik s podobo shujšanega človeka v odprtem paviljonu je dodal Marij Pregelj.

Zgodovinsko pomemben pomnik trpljenja

Ministrstvo za obrambo je obnovo spominskega parka prepoznalo kot ključno za ohranjanje tega zgodovinsko pomembnega pomnika trpljenja. Začetek projekta se je ujemal s 30. obletnico smrti arhitekta Edvarda Ravnikarja in počastitvijo spomina nanj. Sek-

tor za vojne grobove in grobišča v okviru Direktorata za vojne veterane in vojaško dediščino je projekt izvedel v dveh fazah v letih 2023 in 2024. Projekt je bil zahteven logističen in organizacijski podvig, saj smo združili subjekte z obeh strani državne meje. V skladu z meddržavnim sporazumom smo na hrvaškem ministrstvu za veterane zaprosili za dovoljenje za dela. Za pripravo konservatorskega načrta smo angažirali Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, potem smo za dela dobili vsa potrebna dovoljenja Zavoda za kulturno dediščino Hrvaške. Občina Rab je ključno pripomogla z usklajevanjem in terminskimi obdobji za izvedbo gradbenih del. Uredili so tudi parkovni del. Dela sta izvajala Zidarski obrat Gušćić in podjetje Gnom.

Zaradi posebnosti okolja smo obnovo izvedli v dveh fazah: prva je bila interventna, ko smo se posvetili stabilizaciji in utrjevanju stanja; druga faza pa je bila usmerjena v celovito obnovo kamnitih delov. Dela smo končali konec leta 2024.

Obnova obeliska največji poseg

Obnovili smo vhodni portal s kovinskimi vrati, ki je imel že precej mehanskih poškodb, deformacij in odlomov. Dodani so bili manjkajo-

či deli, utrjen eden izmed tečajev, dopolnili smo dotrajane elemente, portal smo očistili in ponovno zaščitili pred rjavenjem. Podest in stopnišče v tem vhodnem delu sta imela več poškodovanih delov zaradi nestabilne podlage, zato smo morali utrditi podlago ter kamnito površino ustrezno dopolniti in montirati. Kovinsko napisno ploščo pri obelisku smo očistili, površino obdelali in sanirali deformacije, dodali smo tudi posamezne manjkajoče elemente.

Obnova obeliska je bila že zaradi obsega del največji poseg. Obelisk meri v višino 12,3 metra in je sestavljen iz dvanajstih nanizanih blokov, ki so med seboj povezani s prečnimi kovinskimi sidri. Spodnji kamniti bloki so bili že popokani in poškodovani, zato smo morali povsem razstaviti obelisk in ga z znova izdelanimi spodnjimi bloki spet sestaviti. Ob tem so bila stičišča med bloki, ki so bila iz brona, tudi ustrezno očiščena in obnovljena.

Obnovljeni park bo še naprej spoštljivo spominjal na tragične dogodke in žrtve taborišča Kampor ter ohranjal podobo, ki jo je zasnoval Edvard Ravnikar. S skrbno obnovo smo zagotovili, da bo ta prostor tudi v prihodnje ohranil dostojanstvo in pomen, ki ga ima v slovenskem kolektivnem spominu.

Matjaž Ravbar

NADALJEVANJE S STRANI 1

Hierarhija zločinov in kaznovanja

Leta 1947 je na Francovo povabilo odšel v Španijo, bil v Italiji na procesu v odsotnosti oproščen vsake krivde in leta 1952 je bil spet vključen v italijansko vojsko. Umrl je leta 1962.

Ti trije generali so bili poveljniki italijanske okupacijske vojske, ki je samo v t. i. Ljubljanski pokrajini in delu Primorske, ki je danes v Sloveniji, med aprilom 1941 in septembrom 1943 povzročila več kot 6200 smrti. Jugoslavija je zaradi obtožb o vojnih zločinih poleg številnih drugih zahtevala tudi njihovo izročitev, do katere pa nikoli ni prišlo.

Po kapitulaciji Italije se je na območju, ki so ga okupirali Nemci, ti so nadzirali tudi območje Italijanske socialne republike, razvilo močno odporniško gibanje. Sledile so nacistične represalije, med katerimi je bilo izvedenih tudi več pokolov. Tudi tu je bila vzpostavljena hierarhija žrtev, tokrat deset Italijanov za enega ubitega Nemca. Tako so bralci rimskih časopisov 25. marca 1944 v njih lahko prebrali komunike uradne agencije Stefani, ki ga je 24. marca ob 22.55 izdalo nemško poveljstvo okupiranega mesta Rima: »Kriminalni elementi so 23. marca popoldne na ul. Rasella izvedli bombni atentat na kolono nemške policije, ki je bila tam na prehodu. V zasedi je bilo ubitih 32 nemških policistov, veliko pa je ranjenih. Podlo zasedo so izvedli badoglianski komunisti. /.../ Nemško poveljstvo je zato ukazalo, da se za vsakega ubitega Nemca ustrelji deset badoglianskih komunistov. Ukaz je bil že izvršen.« V manj kot 24 urah po atentatu je bilo v Rimu v kamnolomih, imenovanih Ardeatinske jame, usmrčenih in tam zakopanih 335 ljudi, ki so jih pobrali v zaporih ali v bližini kraja atentata.

45. člen februarja 1947 podpisane mirovne pogodbe z Italijo v prvem odstavku sicer navaja: »Italija sprejme vse potrebne ukrepe za prijetje in predajo sojenju: (a) oseb, obtoženih, da so zagrešile, ukazale ali podpirale vojne zločine in zločine proti miru ali človeštvu; (b) državljanov katere koli zavezniške ali pridružene sile, obtoženih, da so med vojno kršili svojo nacionalno zakonodajo z izdajo ali sodelovanjem s sovražnikom.« A je vojaško-politično ravnotežje hladne vojne vprašanje italijanskih vojnih zločinov dejansko zamrznilo in italijanski vladi dalo možnost, da se je zaradi odločilne podpore zahodnih zaveznikov izognila kakršni koli obliki pravnih sankcij proti vrhovom lastne vojske. S svoje strani se ZDA, Velika Britanija in Francija niso le odrekale temu, da bi sodile pripadnikom italijanskih oboroženih sil, ki so bili kot vojni zločinci na seznamih Združenih narodov, ampak so na mednarodnih zasedanjih podpirale zavlačevalno in izmikajoče se stališče italijanske vlade glede zahtev držav, kot so bile Sovjetska zveza, Jugoslavija in Albanija, čeprav so te države takoj po vojni začele vlagati ovadbe in zahteve za izročitev domnevnih vojnih zločincev.

Kaznovanje vojnih zločincev iz časa druge svetovne vojne je bilo torej odvisno tako od mednarodnopolitičnih razmerij kot v veliki meri tudi od tega, kateri državi so pripadali zločinci in kateremu narodu ali rasi so pripadale žrtve. In

Trije italijanski generali Gamba, Roatta in Robotti (od zgoraj navzdol) so povzročili veliko smrti in tragedij tudi med Slovenci, za svoja dejanja pa niso nikoli odgovarjali.

kje smo danes? Rasizem je več kot živ tudi v uradno demokratičnih državah. Najbolj eklatanten primer je odnos izraelskih oblasti do Palestincev. A ga ni dosti manj druge. Po dolgotrajnem neomajnem zagovarjanju Izraela je zdaj celo nemška vlada ugotovila, da ta za nas kar preveč vneto opravlja umazano delo. Krivde se ne opereš tako, da dovoliš nekdanji žrtvi, da dela enako, kot so to počeli tvoji predniki. Palestinci tako nič krivi plačujejo tudi za nacistične zločine.

In Slovenci? Klasičen je naš odnos do »južnih bratov«, »Bosancev«, ogrožajo nas migranti, ki jih je v Sloveniji le peščica, Romi in še marsikdo. In tisti »domoljubi«, ki ploskajo več kot tendencioznim razstavam o žrtvah fojb samo zato, ker te pljuvajo po partizanih, odobravajo racijo avstrijske policije na Peršmanovi domačiji in žaljivo mazaško akcijo na slovenskem konzulatu v Trstu, se ne zavedajo, da so v očeh prav izvajalcev teh akcij tudi oni pripadniki manjvredne rase, ki jih »gospodarji« sicer uporabijo, ne pa tudi cenijo. Že omenjeni general Robotti je v začetku avgusta 1942 opozarjal, da enote ProstoVOLjne protikomunistične milice oz. vaške straže »ne naredijo ničesar zastonj. Njihov prispevek moramo razumeti kot koncesijo, ki jo mi delamo njim, ne pa kot koncesijo, ki jo oni delajo nam. /.../ Nikoli ne dovolite, da bi ti ljudje imeli preveč proste roke, torej moč, da počnejo, kar jim je všeč. Nenehno jih moramo imeti pod nadzorom in spremljati vsako njihovo dejanje. Predvsem poudarjam potrebo po njihovem obsežnem izkoriščanju v informativne namene.«

POKLON GENERALU MAISTRU

Branitelj severne meje

Slovesnost pri Maistrovi grobnici na Pobreškem pokopališču

Pri grobnici generala Rudolfa Maistra na Pobreškem pokopališču v Mariboru je bila dan pred obletnico generalove smrti, umrl je 26. julija 1934, krajša spominska slovesnost. Skupaj sta jo pripravila mariborsko Domovinsko društvo generala Rudolfa Maistra in Zveza društev generala Maistra (ZDGM) Slovenije iz Ljubljane. Udeležence je nagovoril podžupan Mestne občine Maribor **Srečko Vilar**, slavnostna govornica pa je bila predsednica ZDGM Slovenije **mag. Lučka Lazarev Šerbec**. Spominske slovesnosti so se poleg članic in članov Maistrovega društva udeležili tudi predstavniki Slovenske vojske. Ob tej priložnosti so Lučka Lazarev Šerbec, Srečko Vilar in načelnik štaba 72. brigade Slovenske vojske **major Ivan Pogorevc**

položili cvetje na Maistrovo grobnico. V kulturnem programu sta nastopila Vokalna skupina Cantare in recitator Silvo Safran, slovesnost pa je vodil novinar in zgodovinar ter dolgoletni član mariborskega Maistrovega društva Stane Kocutar.

General Rudolf Maister je za posledicami kapi umrl 26. julija 1934 na Uncu pri Rakeku. Ob prevozu posmrtnih ostankov z Unca skozi Ljubljano in Celje v Maribor se mu je poklonila množica ljudi, še posebej v Mariboru. Pod vodstvom mariborskega župana dr. Franja Lipolda je bil ustanovljen poseben pogrebni odbor. Objavili so razglas o poteku pogrebnih slovesnosti in pozvali mesto k žalovanju. 28. julija 1934 je pogrebni sprevod krenil z Glavnega

trga po Pobreški cesti do pokopališča. Topniško lafeto s krsto, na katero sta bili položeni generalova kapa in sablja, je počastilo več kot 25.000 Mariborčanov in okoliških prebivalcev. Ljubljanski zvon (letnik 54, št. 7, Ljubljana 1934) je v nekrologu zapisal, da s »pokojnikom nismo Slovenci izgubili le svojega velikega bojevnika in znamenitega branitelja naše severne meje — ki se je ob razsulu bivše avstro-ogrske monarhije« neustrašeno boril za vsako ped slovenske zemlje — temveč tudi s slovensko kulturo in miselnostjo globoko spojenega pesnika in zvestega čuvarja vseh naših najprvobitnejših narodnih in duševnih svojstvenosti«.

Marjan Toš, foto: Franc Lajnšič

KONZULAT V TRSTU

Avtor žaljivih napisov Slovenec

Po pisanju Primorskega dnevnika so tržaški policisti 22. avgusta sporočili nekaj več informacij v zvezi z žaljivimi napisi, ki so se 5. in 6. avgusta pojavili na slovenskem generalnem konzulatu v Trstu. Z ogle-dom posnetkov videonadzornih kamer in opazovanjem območja so izsledili storilca. Ugotovili so, da je avtor Slovenec. Z napisi - v resnici so se pojavili trikrat, dvakrat pa tudi pred samo kvesturo - se je nad slovenske oblasti znesel, ker se je čutil prizadetega, da ga pristojni organi niso podprli, ko se je znašel v osebni stiski.

Ne gre torej za morebitno ksenofobno dejanje ali za dejanje, povezano z zgodovinskimi ali ideološkimi razlogi. Gre za starega znanca policije. Osumljen je žalitev z obteževalnim vzrokom rasne diskriminacije.

Naj spomnimo: ob vhodu v Generalni konzulat Republike Slovenije v Trstu v Ulici Teatro Romano se je 5. avgusta pojavil žaljiv napis z rasističnim sporočilom. Karton z napisom so storilci prilepili na ploščo ob vhodnih vratih v stavbo. Nanj so zapisali »konzulat Slovanov« ter sporočilo dopolnili z žaljivko.

»Upam, da bodo pristojni organi razkrili storilce tega zavrnega dejanja,« je izjavil generalni konzul RS **Gregor Šuc**. Dogodek zdaj

Žaljiv napis, ki so ga našli ob vhodu v Generalni konzulat Republike Slovenije v Trstu.

raziskuje Digos, je še povedal. Območje je nadzorovano s kamerami, kar je olajšalo delo.

Na žaljiv napis so 5. avgusta zjutraj okrog 9. ure naleteli zaposleni na slovenskem Generalnem konzulatu v Trstu, med drugimi tudi konzul Republike Slovenije **Peter Golob**, ki je dejal, da jih je neprijeten dogodek presenetil. »Ko bodo preiskovalci razkrili storilce, bomo lahko ugotavljali, ktere so bile njihove namere. Za zdaj je težko ugibati, ali je šlo za politično motivirano dejanje ali pa le za izredno nespametno potezo, saj je med drugim jasno označeno, da na območju delujejo varnostne kame-

re,« je še povedal Golob. Na generalnem konzulatu ne pomnijo, da bi se v preteklosti zgodilo kaj podobnega.

Dogodek v Trstu so obsodili tudi predsednica republike Nataša Pirc Musar, predsednik ZB NOB Slovenije Marijan Križman, Ministrstvo za zunanje zadeve, slovenska senatorka Tatjana Rojc, SKGZ, SSO, tržaški občinski svetniki Demokratske stranke, Stranka Slovenska skupnost, tržaški župan Roberto Dipiazza, solidarnost z Republiko Slovenijo pa je izrazil tudi predsednik deželne vlade Furlanije - Julijske krajine Massimiliano Fedriga.

RUSKA KAPELICA POD VRŠIČEM

Poklon žrtvam in poziv k miru

Tradicionalna spominska slovesnost pri Ruski kapelici pod Vršičem, ki jo že dolga leta pripravlja Društvo Slovenija - Rusija, je letos potekala 26. julija. Ganljiva in globoko simbolična prireditve je posvečena spominu na ruske vojne ujetnike, ki so med prvo svetovno vojno umrli ob gradnji strateške ceste čez gorski prelaz. Njihove tragične usode so za vedno vtisnjene v kolektivni spomin slovenskega in ruskega naroda, kapelica pa ostaja večen opomin na nesmiselnost vojne.

Ob letošnji slovesnosti so v Društvu Slovenija - Rusija posebej poudarili, da si ob 110. obletnici začetka krvave soške fronte še posebej prizadevajo, da bi bilo njihovo spominjanje razumljeno kot jasno in odločno sporočilo – poziv k trajnemu miru, medsebojnemu spoštovanju in strpnemu sobivanju narodov in držav. Takšne prireditve niso le poklon spominu na žrtve, temveč so tudi pomembno dejanje ohranjanja zgodovinskega spomina, ki nas uči iz preteklosti in spodbuja medkulturni dialog.

Zbrane sta nagovorila nekdanji veleposlanik in član društva **Dušan Snoj** ter **Martin Šolar**, direktor Kobariškega muzeja. Vsak po svoje sta poudarila pomen spoštovanja zgodovine, skrbnega ohranjanja spominskih krajev ter vloge mednarodnega sodelovanja pri gradnji mirne prihodnosti. Spomin na dogodke izpred več kot sto let namreč ni le zgodovinski opomin, temveč tudi moralna zaveza.

Slovesnosti so se udeležili tudi predstavniki Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije

– predsednik **Marijan Križman**, generalna sekretarka **Manja Konkolič** ter predsednica ZB NOB Ljubljana in članica predsedstva **Julijana Žibert**. Njihova prisotnost je izraz prizadevanja za ohranjanje zgodovinskega spomina, ki presega ideološke meje in združuje v duhu skupne človečnosti.

Kljub temu pa so organizatorji tudi letos z grenkobo ugotavljali, da sporočilo Ruske kapelice – sporočilo trpljenja, sočutja in miru – pogosto ostaja preslišano. »Naš način, da povemo, da vojna nikoli ni in ne more biti rešitev, je, da smo vsako leto skupaj ob Ruski kapelici,« so poudarili. Skrb zanjo pa Kranjskogorčani s predanostjo ohranjajo že več kot stoletje.

Ruska kapelica ima izjemno zgodovinsko in simbolno vrednost. Leta 1916 so jo postavili preživeli ruski vojni ujetniki v spomin

na tovariše, ki jih je med gradnjo ceste zasul snežni plaz. Zgrajena v pravoslavnem slogu in iz lesa kapelica priča o trpljenju in sočutju sredi vojne vihre. Ob rekonstrukciji ceste leta 1937 so odkrili številne grobove ujetnikov; posmrtni ostanki so bili prekopani v kostnico ob kapelici, nad katero stoji kamnita piramida z napisom »Sino-vom Rusije«.

Zaradi zoba časa je kapelica skozi desetletja propadala, zato so jo leta 1991 konzervirali, dotrajane dele pa obnovili. Leta 2006 je bila celovito obnovljena, pri čemer so ohranili njeno izvirno arhitekturno zasnovo in duhovno simboliko. Danes Ruska kapelica ni le pomemben kulturno-zgodovinski spomenik, temveč tudi prostor tišine, spomina in spoštovanja.

Manja Konkolič

OBISK NA ZZB NOB SLOVENIJE

Marijan Križman sprejel nemško veleposlanico

Predsednik ZZB NOB Slovenije **Marijan Križman** je na sedežu zveze 12. junija sprejel veleposlanico Zvezne republike Nemčije v Sloveniji, **Sylvio Groneick**. Pobudo za obisk je dala veleposlanica ob srečanjih s predsednikom Križmanom na državni proslavi ob 80. obletnici konca druge svetovne vojne v dvorani v Stožicah in na spominski slovesnosti ob 80. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Ljubelj. V pogovoru so sodelovali še člana predsedstva ZZB **Marjan Šiftar** in **Julijana Žibert** ter generalna sekretarka ZZB **Manja Konkolič**. To je bil prvi obisk sedanje veleposlanice ZRN na sedežu ZZB in tako se nadaljujejo uradni stiki med nemškim veleposlaništvom in slovensko borčevsko organizacijo.

Gostitelji so veleposlanici predstavili organiziranost ZZB, financiranje, delovanje in mednarodno sodelovanje, še posebej pa spominsko-zgodovinski in zdajšnji pomen vrednot narodnoosvobodilnega boja, ki so zapisane že v imenu združenja. Posebej so jo obvestili o skrbi za vzdrževanje skoraj 9000 obeležij in spomenikov, ki spominjajo na narodnoosvobodilni boj in žrtve naci-fašizma v Sloveniji. Ob tem so se veleposlanici zahvalili za razumevanje, skrb, pomoč in podporo lokalnih oblasti, fundacij in spominskih parkov ter drugih služb v Zvezni republiki Nemčiji pri organiziranju vsakoletnih spominskih slovesnosti v nekdanjih koncentracijskih taboriščih, ki se jih skupaj s predstavniki slovenskega veleposlaništva v Berlinu in konzulata v Münchnu udeležujejo tudi nekdanji taboriščniki in predstavniki ZZB. Veleposlanica je med drugim povedala, da bo ZR

Nemčija oziroma njeno veleposlaništvo v Sloveniji v svoji rezidenci v Vidmarjevi vili postavilo spominsko ploščo.

Veleposlanico pa so še posebej zanimala vprašanja o delovanju ZZB med mladimi in za mlade, o delovanju Cerkve med drugo svetovno vojno, o razkolu med vojno, pa mnenje ZZB o pokopu po vojni pobitih domobrancev in zavzemanju nekaterih krogov za njihov pokop v Ljubljani kot tudi vprašanje o sodelovanju z državnimi organi in napoved ZZB za parlamentarne volitve v Sloveniji v prihodnjem letu.

Veleposlanici smo o vseh teh vprašanjih predstavili tudi javno znana stališča ZZB glede odnosa do strank in volitev ter prakso ZZB, da svoja pričakovanja, predloge in zahteve v predvolilnem času predstavi vsem strankam, jih ocenjuje po njihovem odnosu do stališč, pričakovanj, predlogov ZZB, da ne vsiljuje ob pozivu članstvu za udeležbo na volitvah, za katero stranko naj glasujejo. Informirali pa smo jo tudi o podpori in korektnem sodelovanju s sedanjo vlado oz. vladajočo koalicijo, kar je bilo še posebej potrjevano ob letošnji počastitvi 80. obletnice zmage.

Veleposlanica je prejela tudi obe spomenici ZZB (80. obletnica Osvobodilne fronte – 2021; 80. obletnica konca druge svetovne vojne – 2025) s posebej poudarjenim pojasnilom, da so v obeh zapisana celovita stališča ZZB o vseh pomembnih zgodovinskih dejstvih in okoliščinah v zvezi z drugo svetovno vojno in narodnoosvobodilnim bojem.

Marjan Šiftar

MI PA NISMO SE IN SE NE BOMO UKLONILI

Spominski park pod Mokrcem, Ig

PETELINOVE DOLINE

sobota, 13.09.2025
ob 12. uri

Društvo Odmev Mokrcavabi

na proslavo s kulturnim programom ob 12. uri

slavnostni govornik:
župan občine Ig, Zlatko Usenik
sodeluje: Partizanski pevski zbor,
KDZ Franc Rozman Stane

POHOD

Golo–Mokrc–Petelinove doline.

Zbor pohodnikov ob 8.00
pred gasilskim domom
na Golem, odhod ob 8.30.

Informacije za pohod: 041 525 793 (Bojan).

Občina Ig

80 LET

ZMAGA. SVOBODA. SLOVENIJA

KOMELJ NAD PLIBERKOM

Pohod in spominsko srečanje

Kot vsako leto nas je tudi letos Zveza koroških partizanov in prijateljev protifašističnega upora skupaj s Slovenskim prosvetnim društvom Edinost v Pliberku povabila na spominsko slovesnost na Komelj nad Pliberkom. Tako se nas je 20. julija kar 63 članov velenjske borčevske organizacije odpeljalo na avstrijsko Koroško. Najprej smo se ustavili

ržen kruh. Podpredsednica Zveze koroških partizanov **Mojca Kolečnik** nas je prisrčno pozdravila in pohodnike seznanila s potjo, dolgo 8,8 kilometra. Nepohodniki smo se odpravili v Nončo vas na pokopališče, kjer je grob partizana in pobudnika pohoda Lipeja Koletnika. V tamkajšnji cerkvi so pripravili mašo, nato pa smo se odpeljali na

Ko so se nam okoli poldneva pridružili pohodniki, se je s slovesnim prihodom praporščakov k spomeniku začela proslava s kulturnim programom, v katerem nas je z recitacijami navdušil mladi borec in odlični recitator Teo Škratek. Skupaj z Moškim pevskim zborom Foltej Hartman iz Pliberka in Mežiškimi knapi pa smo prepe-

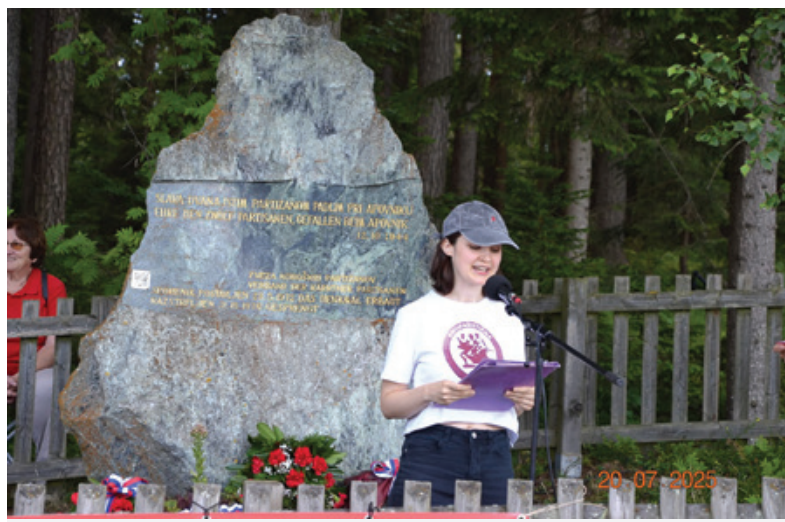

Udeleženci pohoda

pred Kulturnim domom v Pliberku, kjer so organizatorji za vse udeležence pripravili dobrodoščilo – domače žganje, jabolčnik in domač

Komelj, kjer ob cesti pri Cimpričevi domačiji stoji spomenik v spomin na izdane, mučene in zverinsko pobite borce Domnove čete.

vali lepe partizanske pesmi. V letošnjem spominskem letu je zbrane kot slavnostna govornica nagovorila aktivistka **Ana Grilc, ki je**

Ana Grilc iz Žvabeka

svarila pred zasukom v desno in pozvala k solidarnosti z manjšinami. V svojem odličnem nagovoru je med drugim opozorila tudi na še vedno neuresničene pravice koroških Slovencev. Njene spodbudne in udarne besede so nas napolnile z novo energijo.

Zverinsko pobiti partizani Domnova četa je bila 12. oktobra 1944 okoli poldneva v vojaški kurirski postojanki na Komelju pri domačiji Apovnik. Njen poveljnik je bil Ciril Šorli - Domen, doma iz Lobnika pri Železni Kapli. Bil je mobiliziran v nemško vojsko, ob prihodu na dopust oktobra 1943 pa se je pridružil partizanom, pri katerih je že bil njegov leto dni starejši brat Jože. Domnova četa je bila v sestavi 2. vzhodnokoroškega odreda, katerega poveljnik je bil Albert Konečnik - Modras. Medtem ko so druge enote prešle Dra-

vo na območje Svinške planine, je Domnova četa ostala na Komelju za zvezo med njimi in partizanskimi enotami, ki bi bile ustanovljene pozneje. Domnova četa, ki je štel 15 partizanov, se je 11. oktobra zadrževala pri Žikovi domačiji, kjer je bila tisti dan na obisku žena nekega zagrizenega nacističarja. Njena poznejša pripoved o partizanih na Komelju je bila usodna za Domnovo četo. Naslednji dan so enota 3. bataljona 13. SS-policijskega polka iz Pliberka, žandarmerija in domači pripadniki Volkssturmu iz Pliberka z napadom presenetili Domnovo četo. V neenakem boju je padlo dvanajst partizanov. Zverinsko pa so se nacisti in njihovi pripadniki znesli nad ranjenci, posebno nad komandirjem Domnom, saj so jih še žive pometali v gorečo Apovnikovo hišo.

Metka Grabner, foto: Bojan Voh

IZJAVA ZA JAVNOST ZZB NOB SLOVENIJE

Avstrijski specialci nad protifašiste pri Peršmanu

Zveza združenj borcev za vrednote NOB (ZZB) ostro obsoja incident, ki se je 27. julija 2025 zgodil pred muzejem na Peršmanovi domačiji in pri spominskem obeležju, na kraju, kjer so bili pred 80 leti storjeni grozoviti zločini nacističnega režima. To je zgodovinsko pomemben kraj, kjer so številne žrtve nacizma in fašizma izgubile svoje življenje, zato mora biti vsakršno ravnanje na njem kar najbolj spoštljivo.

Mednarodni protifašistični izobraževalni tabor je bil miren in izobraževalen, njegova cilja pa sta bila ohranjanje zgodovinske resnice in prenos protifašističnih vrednot na mlajše generacije. Te bodo ohranile spomin na žrtve fašizma in nacizma. Namesto da bi pristojni organi podprli to izobraževalno dejavnost, so se odločili za poseg, kar je povzročilo nepotrebno travmatiziranje udeležencev in vznemirjenje širše skupnosti. **Udeleženci tabora so bili priča početju, ki je spominjalo na nacistično nasilje in trpinčenje, kakšna smo poznali v najtemnejših časih naše zgodovine.**

Oblasti so sprožile postopke na podlagi domnevnih prekrškov, kar je nesorazmeren odziv na tabor, katerega namen je ohraniti vrednote, ki so nas vodile v bojih proti okupatorju. Takšno dejanje je nedopustno in nevarno, saj ogroža temelje naše demokratične družbe in pravico do svobodnega spominjanja.

Med divjaško akcijo jo je skupil tudi tajnik Zveze koroških partizanov Nikolaj Orasche. (foto: zajem zaslon)

Poudarjamo, da so prav ta zgodovinska dejstva – resnica o boju proti nacizmu in fašizmu – ključnega pomena za oblikovanje naše današnje družbe. Napadi na svobodo spominjanja in izobraževanja so v popolnem nasprotju z demokratičnimi vrednotami, za katere so se borili partizani in naši predniki, ki so se uprli okupatorju ter se borili za svobodo, pravičnost in človekove pravice. Incident, ki se je zgodil, mora biti temeljito politično in pravno razjasnjen, da zaščitimo temeljne vrednote, ki so se skozi zgodovino izkazale kot nujne za ohranitev naše svobode in miru.

Za nas je vsak poskus popačenja zgodovine in zameglitve spomina na žrtve nacizma in fašizma nevarno. To ni le napad na preteklost, temveč tudi na našo prihodnost, saj ogroža vrednote, ki so oblikovale našo družbo. Zato pozivamo vse pristojne institucije, da se zaveda-

jo pomena ohranjanja zgodovine v njeni celovitosti ter omogočijo nadaljnje izobraževalne dejavnosti, ki nas vodijo v boljše, pravičnejšo in svobodno prihodnost.

Zveza združenj borcev za vrednote NOB bo še naprej vztrajala v boju za ohranjanje zgodovinskega spomina in zaščito svobode spominjanja kot temeljne vrednote naše družbe in bo še naprej podpirala dejavnost Zveze koroških partizanov, ki ohranja spoštljiv spomin na žrtve nacizma v Avstriji in slovensko protinacistično partizansko gibanje na Koroškem. To partizansko gibanje je bilo ne nazadnje tudi pomembno dejstvo in opora pri vzpostavljanju nove, demokratične Avstrije s sklenitvijo Avstrijske državne pogodbe – mednarodne pogodbe, sklenjene pred 70 leti.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

VABILA

Priključitev Primorske v Ilirski Bistrici

Spoštovane članice in člani Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, z veseljem vam sporočamo, da bo letošnja osrednja proslava ob državnem prazniku Dnevu priključitve Primorske k matični domovini gostila naša občina, Občina Ilirska Bistrica. Proslava bo v nedeljo, **14. septembra 2025, ob 11. uri v središču mesta**, na parkirišču pri Domu na Vidmu. Slavnostna govornica na prireditvi bo predsednica Republike Slovenije **Nataša Pirc Musar**.

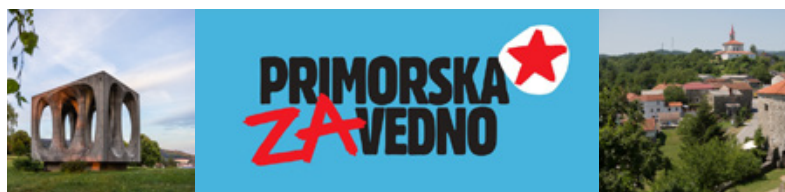
Z dogodkom se želimo pokloniti vsem Primorkam in Primorcem, ki so se četrto stoletja, kolikor je pri nas trajalo obdobje fašističnega in nacističnega zatiranja, borili za svobodo, pravico do slovenskega jezika in ohranitev slovenske identitete. Spodbuditi želimo premislek o pomenu svobode, miru in krhkosti obojega v današnjem času. Na proslavi, ki jo bo režirala **Katja Pegan**, bodo poleg uveljavljenih primorskih glasbenikov in igralcev sodelovali tudi številni domačini vseh starosti. Verjame, da vam bodo vsi nastopajoči ustvarili prijeten in z bogato vsebino napolnjen dan, ki vam bo še dolgo ostal v lepem spominu. Poleg proslave in spremljevalnega dogajanja na in ob prireditvenem

prostoru je TIC Ilirska Bistrica za vas pripravil tudi popoldanske turistične pakete, s katerimi vam želimo predstaviti bisere naše občine: ikonični spomenik na Hribu svobode kiparja Janeza Lenassija in arhitektke Žive Baraga (Lenassi je za monumentalno plastiko leta 1966 prejel nagrado Prešernovega sklada), cerkev Sv. Helene na Premu, ki jo je leta 1921 kot prvo na Primorskem poslikal Tone Kralj in že takrat z izbiro barv in motivov označil, da je ta prostor slovenski, partizansko bolnišnico Zalesje, skrito v brkinskih gozdovih, in spominsko sobo, posvečeno tej bolnišnici, v vasi Ostrožno Brdo.

Dr. Gregor Kovačič, župan

Trebelno

Združenje borcev za vrednote NOB Trebnje, Občinska organizacija borcev za vrednote NOB Mokronog – Trebelno, Skupnost Gubčeve brigade, Skupnost 12. SNOUB in Občina Mokronog -Trebelno vabijo v soboto, **6. septembra 2025 ob 11. uri** na spominsko slovesnost v počastitev 82. obletnice ustanovitve 12. SNOUB (Slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade), 83. obletnice ustanovitve Gubčeve brigade in 84. obletnice ustanovitve Mokronoške čete, ki bo **pri Lovskem domu na Trebelnem**.

GORICA V PODGORICI (ČRNA GORA)

Praznovanje upora in skupne protifašistične dediščine

Na ploščadi ob spomeniku partizanu borcu na Gorici v Podgorici je 13. julija potekala slavnostna akademija z naslovom Rdeča zastava svobode. Posvečena je bila dnevu vstaje črnogorskega naroda, dnevu državnosti in dnevu SUBNOR Črne gore, pripravili pa so ga SUBNOR in protifašisti Črne gore v sodelovanju z glavnim mestom Podgorica. Datum 13.

Slavnostna govornika sta bila **Milojica Dakić**, podpredsednik SUBNOR in protifašistov Črne gore, ter **Jovan Vejnović**, predstavnik Zveze protifašističnih borcev in protifašistov (SABA) iz Hrvaške, ki je govoril v imenu vseh borčevskih organizacij nekdanje skupne države. Oba govornika sta poudarila pomen ohranjanja vrednot protifa-

član predsedstva ZZB NOB Slovenije **Marjan Šiftar**.

Črna gora še danes ostaja zibelka protifašizma, saj njena bogata zgodovina, polna boja za svobodo in pravice, tudi sodobne generacije navdihuje k ohranjanju miru, strpnosti in odporu proti vsakršni obliki sovražstva. Praznovanje 13. julija ni le poklon preteklosti, temveč

Prireditve so se udeležili predstavniki borčevskih in protifašističnih organizacij iz vseh republik nekdanje Jugoslavije.

julij 1941 ima za črnogorski narod poseben zgodovinski pomen, saj označuje začetek množičnega narodnoosvobodilnega upora proti fašističnemu okupatorju in domačim kolaborantom. Šlo je za enega prvih organiziranih uporov v okupirani Evropi, kar Črna gora še danes zaznamuje s ponosom in spoštovanjem. Letošnje praznovanje je bilo še posebej slovesno, saj se ujema z 80. obletnico zmage nad fašizmom. Organizatorji so poudarili, da ta datum ni le zgodovinski opomin, temveč tudi trajna zaveza miru, svobodi, enotnosti in sožitju. Spomnili so, da je v začetnem črnogorskem uporu sodelovalo približno 30.000 borcev, proti katerim je okupator poslal kar 150.000 vojakov in sodelavcev. Čeprav je bil upor po enem mesecu zaduščen, se je kmalu znova razplamtel. Črna gora je v nadaljevanju vojne prispevala 36.000 borcev, ki so sodelovali pri osvoboditvi Kosova, Metohije, Srbije, Bosne in Hercegovine, Hrvaške in Slovenije. V boju proti fašizmu je ta država izgubila okoli 37.000 ljudi.

šizma in spoštovanja do vseh, ki so žrtvovali svoje življenje za svobodo in prihodnost naslednjih generacij. V kulturnem programu so nastopili zbor Vokalisti, folklorna skupina KUD Budo Tomović, pevki Aleksandra Vojvodić in Dušan-ka Belada ter igralka Jovana Brnović. S svojimi nastopi so poudarili bogato kulturno dediščino Črne gore in njeno povezavo s protifašističnim gibanjem. Slavnostni program je z občutkom in spoštovanjem vodil ugledni črnogorski novinar, publicist in generalni sekretar SUBNOR Črne gore Dragan Mitov Đurović. Prireditve so se udeležili tudi predstavniki borčevskih in protifašističnih organizacij iz vseh republik nekdanje Jugoslavije: Zveze antifašističnih borcev Hrvaške (SABA), SUBNOR Srbije, SUBNOR Bosne in Hercegovine ter delegaciji borčevskih organizacij iz Severne Makedonije in Albanije. Skupaj so položili venec pred spomenikom. Slovenijo sta zastopala generalna sekretarka **Manja Konkolič** in

tudi opomin vsem, ki danes delujejo proti interesom miru, svobode in napredka. Prireditve je spremljal miren protest skupine državljanov pod geslom »Ne pristajamo na sunovrat Črne Gore« (Ne privolimo v zaton Črne Gore). Udeleženci so z razstavo in transparenti opozorili na nevaren zgodovinski revizionizem, relativizacijo antifašizma in porast nestrpnosti v družbi. Med uradnim programom je prišlo do kratkega incidenta, ko so protestniki simbolično izrazili nestrinjanje z nekaterimi predstavniki oblasti. Red je bil hitro vzpostavljen, prireditve pa se je mirno nadaljevala. Organizatorji so poudarili, da je bil protest izraz skrbi in odgovornosti – ne politike, temveč vrednot. Slavnostna akademija Rdeča zastava svobode je tako znova simbolično povezala regijo v spominu, ponosu in skupni zavezi k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja.

Manja Konkolič

SPOMENIK NA CVIBLJU

Obnova dotrajanega spomenika in grobišča

Obnova spomenika na Cviblju je v polnem teku. Ministrstvo za obrambo je prispevalo 100.000 evrov, dela so se začela konec julija in bodo končana v avgustu. Spomenik je bil v izredno slabem stanju in obnova je bila nujna. Delavci so odstranili že za tovrstnik slabega betona. Grobnice bodo potem na novo betonirali in očiščene plošče prilepili nazaj. V grobnici je bilo 85 lesenih zabojčkov s posmrtnimi ostanki. Les je v celoti propadel. Naredili bodo nove zabojčke iz tika in jih vrnili v grobnico. Nadzor nad deli izvaja ZVKDS, OE Novo mesto. Obnova spomenika je bila naša velika želja. Ko se bo pripravljala sprememba občinskega prostorskega načrta, bomo predlagali, da se območje razglasi za spominski park. Članice in člani OO ZB za vrednote

Zahtevno obnavljanje spomenika na Cviblju

štiri zloženke. Sami smo izdelali tudi klopi in mize in uredili novo dostopno pot, urejamo pa še okolico spomenika. Prijazno vas vabimo v Žužemberk na ogled spomenika, žužemberškega gradu, Muzeja Nature 2000 na Dvoru, Železolivarskega muzeja na Dvoru in zelene lepote, reke Krke. Pot boste lahko nadaljevali v Bazo 20 in si ogledali še partizanske bolnišnice v Kočevskem rogu, kjer je organizirano strokovno vodenje Dolenjskega muzeja. Ekskurzijo boste lahko končali v Beli krajini na nekdanjem partizanskem letališču v vasi Otok. Ob predhodni najavi obiška vam bomo predstavili medvojno dogajanje na območju Žužemberka in Suhe krajine.

Darko Pucelj

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Politična prognoza: vroče bo

Počitniški avgust je pri nas že tradicionalno čas, ko poznalci in tudi tisti, ki to niso, napovedujejo vročo politično jesen. Navadno se te napovedi ne uresničijo. Letošnja jesen bo v tem pogledu zaradi bližajočih se volitev in oblikovanja nove vlade najbrž izjema. Janšev SDS pod političnim kotlom udarniško kuri že vse od poraza na zadnjih volitvah aprila 2022. Še nekoliko bolj radikalno jim skušajo slediti tudi krščanski demokrati. Tako na primer nameravajo jeseni odstaviti predsednika stranke Tonina in na krmilo stranke pripeljati nekdanjega piarovca stranke, teologa Vrtovca. Vsebinsko to pomeni, da bo stranka revidirala dosežanje stališče, da v vladno koalicijo, ki bi ji načeloval Janša, ne bo šla. Za druge stranke velja, da šele nabirajo gradivo, s katerim bi prepričale kar največ ljudi, naj na volitvah obkrožijo njih in ne konkurence. Temperaturo predvolilnih kampanj bo skoraj zagotovo dvignila tudi napoved, da bo izid tokratnega boja za oblast tesen. Prav lahko se namreč zgodi, da bo o novi vladi v parlamentu odločal en sam poslanski glas.

Zadnje anketne kažejo, da se razlika med vodilnima strankama SDS in Golobovim Gibanjem Svoboda zmanjšuje, deloma zato, ker se je manjši del volivcev SDS preselil k dvema novima strankama: k Logarjevemu Demokratom in Stevanovičevi Resnici. SDS-ov strankarski stroj nekoliko peša tudi zato, ker Janša še kar naprej neomajno podpira množično stradanje in pobijanje Palestincev, tudi otrok, novinarjev in pripadnikov humanitarnih organizacij v Gazi in na okupiranem Zahodnem bregu, medtem ko svet vse bolj ostro poziva Izraelce, naj to morijo končajo. Ne samo to, prav vsem Janševim sledilcem najbrž tudi ni preveč všeč njegovo »lezenje v rit« ameriškega predsedniku Trumpu in verjetno tudi ne navdušenje nad enormnim povečanjem stroškov za orožje. Na nasprotnem polu je opaziti upadanje priljubljenosti zlasti Levice in deloma tudi socialdemokratov, ni pa videti novih strank, ki bi zapolnile vrzel. Morda se bo v teh predvolilnih razmerjih kaj premaknilo, če bosta Levica in Vesna res nastopili z enotno kandidatno listo.

Obe novinki na političnem odru kotirata presenetljivo visoko, kar gre pripisati temu, da je Logar ljubljenec medijev, Stevanovičevi aktivisti pa so zelo dejavni na družbenih omrežjih. Če so Demokrati močno nagnjeni v desno, je Resnica v ideološkem pogledu velika ugan-ka. Za zdaj je privržence nabirala predvsem s kritiko tako Janševe kakor tudi Golobove vladavine. Tu

je še morebitna stranka prej kočevskega župana in zdaj evropskega poslanca Prebiliča. Kakšne vsebinske poti bo Prebilič ubral, za zdaj še ni razkril, vendar je jasno, da lahko postane upoštevanja vreden dejavnik le, če bo uspešno nagovoril del volivcev, ki so razočarani nad ureničevanjem obljub Golobovega Gibanja Svoboda in imajo težave z odločitvijo, katero stranko obkrožiti na volitvah marca prihodnje leto – ali pa celo ostati doma.

Valikonova javnomnenjska raziskava je konec julija namerila, da je med opredeljenimi volivci še vedno največ tistih, ki bodo na volilnem lističu obkrožili SDS: 26 odstotkov. Sledijo GS z 21, SD z 9,5, Demokrati s 7, NSi, Resnica s po 6,5 odstotka, na robu 4-odstotnega praga za vstop v parlament pa sta Levica in Vesna. Očitno bodo o tem, kakšne barve bo naslednja vlada, odločali Logar, Stevanović in Prebilič, če bo nastopil na volitvah. Če se bosta prvi dve pridružili koaliciji desnih strank, bo novi predsednik vlade Janša. In nasprotno, če se bosta odločili za levosredinski pol, bo na premierškem položaju ostal Golob. Če se bo tej Golobovi koaliciji pridružil tudi Prebilič z nekaj poslanci, se bo ta koalicija približala dvetretjinski premoči v parlamentu, kar ji odpira velike možnosti za korenite spremembe v državi. Nasprotno ni preveč verjetno. Te napovedi lahko nekoliko premeša volilna udeležba. Če bo ta dosti nižja od napovedi Valikona (70 odstotkov), bi Janša pridobil nekaj dodatnih odstotkov.

No, pri tem ne gre pozabiti, da je Janša vsaj dvakrat prišel na oblast tako, da je v svoj glasovalni stroj pritegnil poslance strank, ki bi jim težko pripisali desničarsko agendo. Na volitvah leta 2004 je bilo razmerje med levim in desnim polom izenačeno, dokler ni v Janševo koalicijo prestopila »leva« upokojenska stranka Desus. Njen šef Karl Erjavec je za nagrado postal minister v Janševi vladi, Desus pa je kmalu končal na smetišču slovenske politične zgodovine. Nekaj podobnega se je zgodilo tudi po volitvah leta 2018, ki so sledile odstopu vlade Mira Cerarja. Na teh volitvah je pogojno rečeno leva stran dobila kar 56 poslanskih sedežev, SDS in NSi pa le 32. Toda kmalu se je izkazalo, da so v Janšev tabor prestopili poslanci SMC pod vodstvom Zdravka Počivavška ter spet večji del poslancev Desusa, po potrebi pa je svoje glasove za Janšo prispevala tudi Jelinčičeva nacionalna stranka. Ali je Janši to uspevalo s podkupovanjem ali z izsiljevanjem, verjetno ne bomo nikoli izvedeli. Če torej jesen ne bo tako vroča, kot napovedujejo, bo zagotovo zelo vroče spomladi.

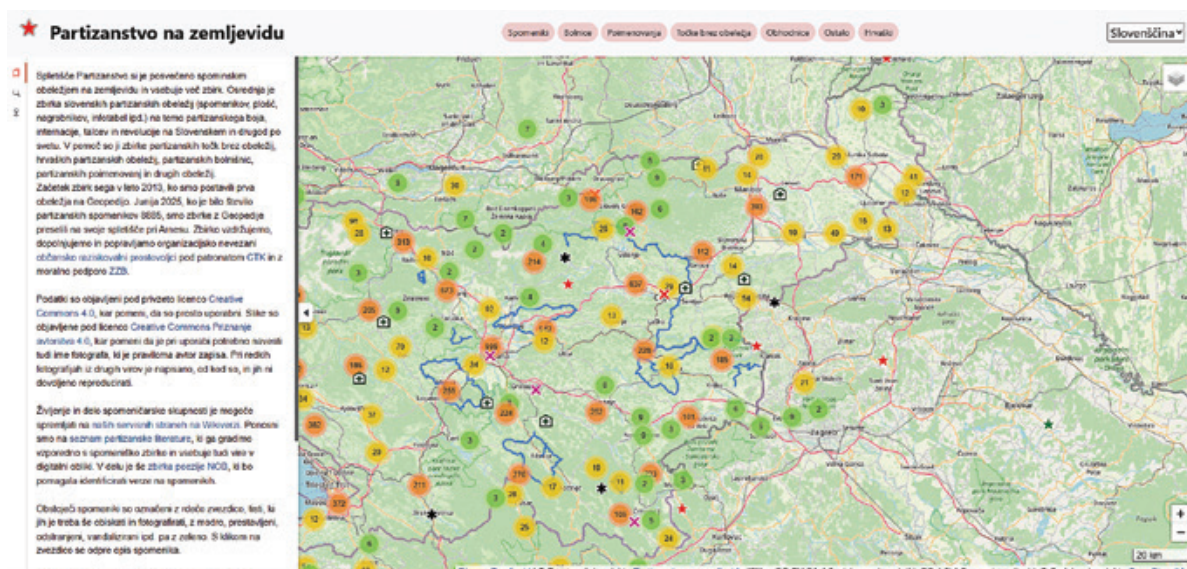
PARTIZANSKI SPOMENIKI NA ZEMLJEVIDU (43)

Partizanstvo.si: Novo domovanje spomenikov

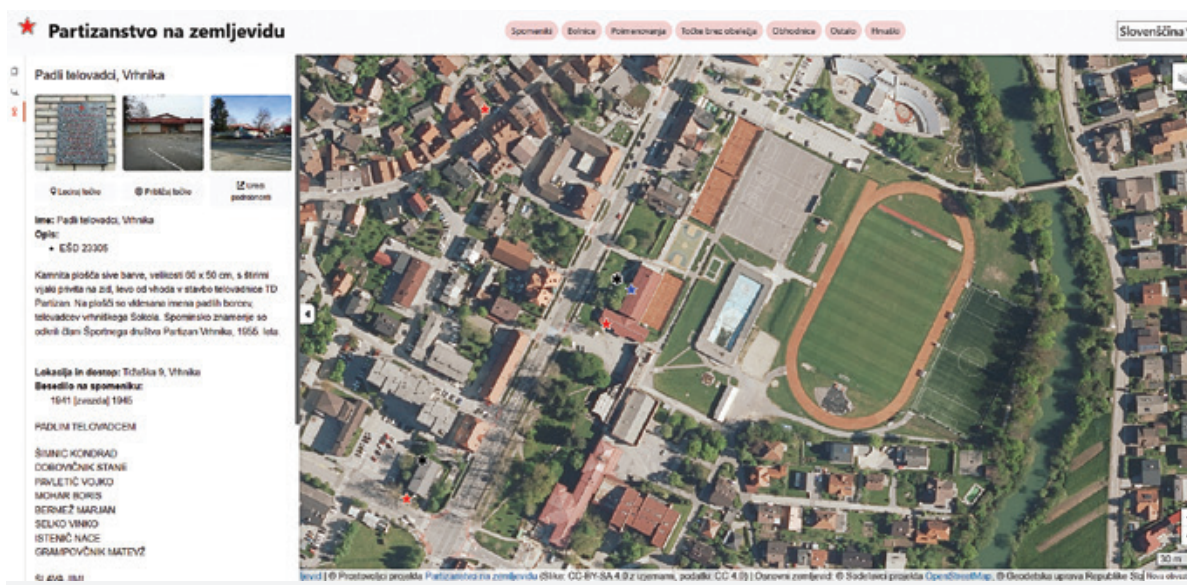
Kdor prebira rubriko Partizanski spomeniki na zemljevidu, ve, da se portal Geopedija, na katerem smo gostovali tja od leta 2013, ukinja in da smo popisovalci morali poiskati novo domovanje. Geopedijo je poklicalo v življenje ljubljansko podjetje Sinergise, direktor **Grega Milčinski** in administrator **Sergej Maršnjak** sta nam bila v veliko pomoč, vse brez stroškov – iskrena hvala! Pred dvema letoma so podjetje prodali ameriški družbi Planet, ki se je lotila drugih projektov in name-rava Geopedijo opustiti. Bilo nam je hudo, navezali smo se namreč nanjo, a kaj se more proti pame-ti poslovnega sveta. Priprave so trajale več mesecev in 16. junija, ko je števec kazal 8885 spomeni-kov, smo urejanje za dober teden zamrznili in Sergej je zbirko parti-zanskih spomenikov in podporne zbirke partizanskih poimenovanj, partizanskih točk brez obeležja, hrvaških partizanskih spomenikov in drugih obeležij prijazno izvozil. Ni bil majhen zalogaj: robe je bilo za 30 GB, kar ni čudno, saj smo v zadnjih 12 letih tja naložili tudi več deset tisoč fotografij spomenikov.

Novo domovanje smo iskali doma in po svetu. Več kot trideset ponujenih možnosti smo nanizali na naših servisnih straneh na Wi-kiverzi in tehtali med njimi. Prepri-čani smo bili in smo še, da mora biti tako velika in pomembna zbirka na javnem spletišču v lasti javne institucije in da mora biti v obliki, ki jo je mogoče kadar koli prenesti kam drugam. Želeli smo ostati in-stitucionalno nevezani, hkrati pa smo želeli zbirko še naprej graditi brez stroškov.

Razumni ljudje so predlagali, naj zbirko prevzame država, to je katero od njenih ministrstev, ven-dar na državni strani za kaj takega ni bilo pripravljenosti. S težkim srcem smo se za ponujeno pomoč zahvalili zasebnim podjetjem, npr. Lemon Squeeze in spletišču Hi-kuk, ter institucijam (npr. Delavni-ca Muzej in Celovcu, ZRC SAZU) in se odločili za streho Centralne teh-niške knjižnice (CTK), katere di-

Začetna stran spletišča Partizanstvo.si

Padli telovadci, Vrhnika, primer opisa spominske plošče na zemljevidu

rektor **Miro Pušnik** je že prej nak-lonjeno spremljal naše delo, tudi prostor za spomeničarsko delav-nico nam je ponudil. S CTK smo se našli, ker je CTK prvi slovenski spodbujevalec občanskega razi-skovanja (citizen science), mi pa se razumemo kot vzorčni primer tega koncepta. Formalno pokrovi-teljstvo knjižnice smo potrebovali za pridobitev zastoj prostora pri slovenskem akademskem omrežju Arnes. **Mitja Iskrčić** s CTK je pri Arnesu (Tomiju Dolencu hvala za

posredništvo!) naročil ustrezno vel-lik prostor in novo domeno parti-zanstvo.si.

Vseh teh korakov spomeniški popisovalci, ki smo povečini računalniški laiki, ne bi mogli storiti brez strokovnjaka v svojih vrstah. Sreča je, da so na svetu še vedno računalnikarji, ki niso pozabili, da je bilo računalništvo v svojih za-četkih zapisano javnemu dobru in emancipacijskim družbenim prak-sam: z odprtokodnimi in nepla-čljivimi programi, s sodelovalnimi

projekti, z javnimi spletišči. **Mi-haela Simoniča** sem spoznal kot administratorja na slovenski Wiki-pediji, ko je bila ta stara šele nekaj let. Medtem je doktoriral iz robo-tike, se izpopolnjeval v tujini in se prvi odzval na spomeničarski klic po novem stanovanju. Vmesnik na spletišču Partizanstvo.si je rezultat njegovega večmesečnega prosto-voljnega dela.

Naslov partizanskih spomenikov na zemljevidu je zdaj **Partizan-stvo.si**. Tja nas pripelje iskalnik,

ko vanj vnesemo besedno zvezo partizanski spomeniki ali partizan-stvo.si. Na zaslonu se odpre zemljevid s spomeniki, po katerem se sprehajamo in ga približuje-mo, dokler ne najdemo z zvezdico označenega spomenika, ki nas za-nima. Najdemo ga tudi, če v iskal-no polje vtipkamo kako besedo iz njegovega imena. Na izbiro so zemljevidi OpenStreetMap, GUR-S-ovi Ortophoto, Lidar, Državne pregledne karte idr. V naprednem načinu iščemo lahko še po drugih merilih: po hišni številki, besedilu na spomeniku, po besedah v opi-su, imenih ljudi na spomeniku itd. Registriranemu in prijavljenemu interesentu so na voljo razni izpisi, npr. vseh tigrovskih spomenikov v neki občini, nagrobnikov v kakem kraju, obeležij določenemu parti-zanu ipd. Za zahtevnejše iskanje in izpise pišite kateremu od sode-lavcev, radi pomagamo! Srečno na poti, spletišče Partizanstvo.si!

Miran Hladnik

Nova spletna stran

Nova spletna stran je za-snovana z uporabo prosto dostopnih odprtokodnih rešitev. Razvijajo in izbolj-šujejo jih skupnosti pro-gramerjev. Odprta koda in prosti dostop omogočata svobodno prilagajanje pro-gramske opreme in zagota-vljata dolgoročno delovanje spletne strani brez tvega-nja, da bi ponudnik zaprl storitev ali spremenil pogo-je uporabe.

Hrbenica spletišča je zgra-jena okoli Pythonovega spletnega ogrodja Djan-go. Za prikaz kartografskih podlag in vizualizacijo ge-ografskih podatkov upo-rabljammo knjižnico Leaflet. Kartografske podlage izvi-rajajo iz projekta OpenStre-etMap – globalne skupnosti prostovoljcev, ki prispevajo in vzdržujejo prosto do-stopno zbirko kartograf-skih podatkov. Poleg tega vključujemo tudi pregledne karte, ortofoto posnetke in lidarske podatke sloven-skega ozemlja, ki jih kot informacije javnega značaja v odprtem dostopu ponuja Geodetska uprava Republi-ke Slovenije.

Podatki o spomenikih so shranjeni v podatkovni bazi PostgreSQL s prostorsko razširitvijo PostGIS, ki omo-goča učinkovito shranje-vanje in poizvedovanje po obsežni zbirki prostorskih podatkov. Posamezne vno-se lahko povezujemo tudi s podatki v sorodnih zbirkah podatkov, npr. v Registru kulturne dediščine, Sistory in Wikipodatkih.

Kdor želi prispevati k razvo-ju spletišča, naj se prid-ruži projektu na GitHubu. Tam lahko pregleda kodo, sporoči napake ali prispeva izboljšave.

Mihael Simonič

Najbolj aktivni »spomeničarji« po uspešno opravljenem delu

SKUPNI BOJ MED NOB (2)

Krajišniki s slovenskimi partizani

Jeseni 1942 so bile na območju Dolenjske oblikovane štiri brigade slovenske partizanske vojske in več odredov. Pokazala se je potreba po sposobnih in predvsem izkušenih poveljnikih bataljonov in brigad. Tako je Kardelj prosil Tita, naj pošlje več poveljnikov v Slovenijo. Novembra 1942 je Tito poslal 12 izkušenih in pogumnih poveljnikov iz 2. proletarske divizije. V Slovenijo so prispeli 26. novembra 1942, in to v vas Gaj na Gorjancih. Njihov vodja Arso Jovanović jih je takoj razporedil v najbližje slovenske enote. Pred odhodom jih je sprejel Tito in jim na kratko predstavil stanje v slovenskih partizanskih enotah in sovražnike.

Mile Čubrč iz okolice Sanskega Mosta se je v prvih dneh upora v Krajini pridružil vrstam vstajnikov. Kot komandir čete v 1. krajiški brigadi je bil poslan v oficirsko šolo vrhovnega štaba v Donjem Lapcu. Med 12 tovariši, ki so odšli v Slovenijo, je bil edini Krajišnik. Že 2. decembra je bil imenovan za namestnika komandanta 1. bataljona 2. brigade Matije Gubca. Konec januarja 1943 je bil ranjen in mesec dni je preživel v partizanski bolnišnici. V bataljon se je vrnil konec februarja. 10. aprila 1943 je postal komandant 2. bataljona, 10. avgusta 1943 pa namestnik komandanta Gubčeve brigade. Z ukazom Glavnega štaba NOV Slovenije z dne 16. septembra 1943 je bil imenovan za komandanta novonastale 9. kočevske brigade. To nalogo je opravljal od 12. januarja 1944, ko je postal namestnik komandanta 18. divizije, do 23. marca, ko je bil do 23. junija imenovan za načelnika štaba te divizije. Vnovič je prevzel funkcijo namestnika poveljnika divizije do 30. julija 1944, nato je bil do konca vojne imenovan za komandanta častniške šole Glavnega štaba NOV Slovenije.

Po kapitulaciji Italije je v Sloveniji nastalo 13 novih brigad. Iz italijanskega ujetništva so prispeli tudi partizani iz številnih enot v Črni gori ter Bosni in Hercegovini. V skupini oficirjev je bil tudi **poročnik**

Mičo Došenović, partizan iz prvih dni vstaje v Krajini. V Slovenijo je prišel po končani oficirski šoli vrhovnega štaba. V začetku decembra 1943 je tik pred napadom 14. divizije na močno nemško-domobranksko oporišče v Kočevju prevzel naloge namestnika poveljnika 2. bataljona 2. SNOUB Ljubo Šerčer. Na samem začetku pohoda 14. divizije na Štajersko je padel poveljnik brigade in Mičo je prevzel poveljstvo brigade. Ko so se štirje bataljoni 14. divizije med njenim pohodom na Štajersko februarja 1944 prebili na Pohorje, je sprejel poveljstvočasne brigade 2. in 3. bataljona Šerčerjeve brigade in na tem položaju ostal do julija 1944. Od 16. julija 1944 do 15. maja 1945 je bil načelnik štaba 14. divizije. Ta divizija je edina zavezniška enota, ki je od februarja 1944 pa do 15. maja 1945 bila težke bitke z nemškimi četami na Štajerskem. Od 6. do 15. maja 1945 je celotna divizija sodelovala pri zaustavitvi največje skupine okoli 40.000 nemških in domačih izdajalskih ustaških in četniških vojakov pri Pliberku v Avstriji. K temu je gotovo prispeval tovariš Mičo Došenović kot načelnik štaba oziroma načrtovalec poveljnikovih zamisli. Njegovega prispevka ni mogoče spregledati, saj je 14. slovenska divizija postala ena od štirih proletarskih divizij Titove partizanske vojske in se je poimenovala 14. slovenska proletarska narodnoosvobodilna divizija Boris Kidrič, njena 2. brigada – SNOUB Ljubo Šerčer je bila odlikovana z redom narodnega heroja.

Stotnik **Glišo Raca** je prišel s položaja poveljnika bataljona proslavljene 7. krajiške brigade. Rojen je bil na Bravskem, planoti med Ključem in Bosenskim Petrovcem, kjer je že 30. julija 1941 kot poveljnik uporniškega bataljona »roguljašev« italijanske sile pregnal proti Bosenskemu Petrovcu. Po končani oficirski šoli vrhovnega štaba je bil z večjo skupino prekaljenih poveljnikov poslan v Slovenijo. 20. decembra je postal komandant 18.

SNOUB bazoviške, ki je bila del 31. divizije 9. korpusa na Primorskem. 4. marca 1944 je postal poveljnik 30. divizije v okviru 9. korpusa, v začetku julija pa je postal poveljnik 10. SNOUB ljubljanske, ki ji je poveljeval do začetka februarja 1945. Zatem je bil do konca vojne načelnik štaba 18. divizije. Poročnik **Milenko Knežević** se je rodil leta 1922 v vasi Mljačnica v Knežpolju. V prvih dneh vstaje se je pridružil vstajnikom. Kmalu je postal komandir čete in julija 1942 je s svojo četo prebil sovražnikovo obkolitev na Kozari. Kot borec Kozarskega odreda se je vključil v 1. krajiško brigado. 2. decembra 1943 je bil imenovan za namestnika komandanta 3. bataljona 1. slovenske Tomšičeve brigade (pozneje razglašene za proletarsko). Zaradi velikega poguma med pohodom 14. divizije na Štajersko je v začetku februarja 1944 postal poveljnik tega bataljona. Po reorganizaciji 14. divizije in popolnitvi zaradi izjemno velikih izgub je napredoval v namestnika poveljnika te slavne brigade. Od 13. julija 1944 do svoje tragične smrti 26. aprila 1945 je uspešno in zmagovito poveljeval 13. SNOUB Mirka Bračiča v okviru proslavljene 14. divizije, pozneje razglašene za proletarsko.

Iz Krajine je v Slovenijo prišel tudi poročnik **Nikola Kalebić**. Položaj namestnika poveljnika 2. bataljona 1. slovenske brigade Tonea Tomšiča je prevzel 9. decembra 1943. Takrat je celotna 14. divizija napadala nemško-domobranksko utrdbo, mesto Kočevje. Najmočnejša utrdba je bila v gradu sredi mesta. Prvi dan napada na to trdnjavo je Nikola Kalebić junaško padel. Tik pred napadom na Kočevje in razporeditvijo na poveljniški položaj so želeli slovenski tovariši novoprispelim tovarišem iz Krajine prihraniti udeležbo v tem boju. Nikola je to zavrnil in dejal: »Smo se prišli borit? Potem pa takoj v boj!« In padel je prvi dan napada na trdnjavo v Kočevju.

Milan Gorjanc

Dr. France Križanič

KOMENTAR

Cena nafte in njene izvoznice

Nahajališča nafte so neenakomerno razporejena po svetu, večina držav nafto uvaža, nekatere države pa so bolj ali manj pomembne izvoznice te dobrine. Nafta in njeni derivati so homogeno blago. V kakovosti so sicer manjše razlike, ki pa ne omogočajo diferenciacije, ko bi se lahko ponudniki specializirali za različne, vsaj deloma ločene trge (kot pri avtomobilih, računalnikih, tekstilu in podobno). Ob pridobivanju in predelavi nafte se z rastjo obsega zmanjšujejo stroški, kar je glavni dejavnik rasti konkurenčnosti ponudnikov nafte in vodi v njihovo koncentracijo. Za trg nafte so značilni monopoli tako znotraj držav kakor na mednarodni ravni. Tu je najpomembnejši OPEC (Organizacija držav izvoznic nafte), ustanovljen 1960 s sedežem najprej v Ženevi in nato na Dunaju. Leta 1973 je ob pomoči nadnacionalnih naftnih družb in v okviru razmislekov Rimskega kluba izvedel prvo veliko podražitev nafte (tako imenovani naftni šok). Od tedaj igra pomembno vlogo v razvoju svetovnega gospodarstva. V 21. stoletju poskuša z znižano ceno nafte zavreti uvajanje obnovljivih virov energije, zato imamo daljša obdobja poceni nafte (Krane in Agerton, 2015).

Spreminjanje cen nafte različno vpliva na države izvoznice (Grigoli in drugi, 2019):

a) S povečanimi proračunskimi prilivi države ob rasti cen nafte, s temi sredstvi namreč država spodbuja vlaganja in gospodarsko rast. Ob upadu cen nafte se javnofinančni prilivi zmanjšajo in država ima primanjkljaj. To ji otežuje dostop do posojil. Zmanjša se uvoz in otežen je dostop do surovin in polizdelkov za domačo proizvodnjo. Pride do recesije in bruto domači proizvod (vrednost novoustvarjenih dobrin) se zmanjša. Ta učinek je po državah izvoznicah nafte različen glede na to, kako so v obdobju visokih cen te dobrine spodbudile rast drugih sektorjev gospodarstva. Bolj ko jim je to uspelo, manjši je vpliv nizkih cen nafte na recesijo (Collier in drugi, 2010).

b) Z zvišanjem vrednosti domače valute zaradi dviga cen nafte, ki učinkuje kot povečano povpraševanje po izvozu in vodi v pritok deviznih sredstev. To ustvari prenos (transfer) bogastva od uvoznice nafte na njene izvoznice. Zaradi zvišanja vrednosti domače valute se poslabša konkurenčnost domačih proizvajalcev. V košarici potrošnih dobrin se poveča delež dobrin iz uvoza. Inflacija se načeloma zniža, razen če jo pospešijo inflacijski pritiski povečanega trošenja države.

c) S tako imenovano holandsko boleznijo (Dutch disease), ko višje cene nafte povzročijo spremembo strukture gospodarstva. V državah izvoznicah nafte ostajata le še proizvodnja in predelava nafte (in/ali zemeljskega plina), drugi sektorji pa ne zdržijo konkurence cenejšega uvoza. Gospodarska dejavnost se skrči (Van Wijnbergen, 1984). Povečanje državne porabe povečuje uvoz in ne vpliva na dodano vrednost v domačem gospodarstvu.

d) S prekletstvom surovin (resource curse), v katerem imajo države, bogate s surovinami, slabše gospodarske rezultate od držav, ki s surovinami niso bogate (Auty, 1993). K temu pripomore šest dejavnikov: 1. cene surovin, tudi energetskih surovin, dolgoročno upadajo glede na cene industrijskih izdelkov in cene storitev (Prebisch in Singer v ločenih študijah leta 1950); 2. cene nafte zelo nihajo, kar pri

državah izvoznicah nafte ustvarja nestabilnost z negativnim vplivom na naložbe in gospodarsko rast; 3. zaradi obilnosti naravnih virov ni spodbude za razvoj drugih sektorjev in zmanjšuje se

potencial koristnosti pridobivanja znanj in sposobnosti oziroma človeškega kapitala; 4. dohodki, povezani z naravnimi viri, lahko povzročijo slabljenje institucij, pomanjkanje vladavine prava ter decentralizacije odločanja; 5. obilje naravnih virov lahko povzroči oborožene konflikte in korupcijo ter 6. nihanje cen surovin vodi v nestabilnost gospodarstva, velike spremembe v porabi države pa povečujejo negotovost (Frankel, 2010).

Podražitev cen nafte manj vpliva na gospodarstvo njenih izvoznic od njene pocenitve. Glavni vzrok sta pretirana okrepitev nafte industrije v obdobju visokih cen nafte in depresija drugih sektorjev. V državah izvoznicah nafte je javni sektor glavni spodbujevalnik gospodarske dejavnosti. Deluje s spodbudami vlaganju in zaposlovanju. Ko izvajajo velike projekte v obdobju gospodarske rasti, spodbuja inflacijo (Tabellini in drugi, 2008). Ko cene nafte upadejo, sledi prekinitev izvajanja državnih projektov, znižanje javnih izdatkov pa vodi v recesijo. V takšnih razmerah se zlasti pri gospodarsko manj razvitih državah, na primer v Nigeriji, zelo zniža življenjski standard in poslabša se zdravstveno stanje prebivalstva (Oduyemi in Owoeye, 2020).

Države izvoznice nafte lahko težave zaradi upada cen nafte preprečijo z oblikovanjem državnih premoženjskih skladov. Oblikovanje so jih skoraj vse izvoznice nafte. Prva ga je ustanovila Savdska Arabija leta 1952, nato Kuvajt leta 1953, Katar pa leta 2005 (Grigoli in drugi, 2019).

Ob pridobivanju in predelavi nafte se z rastjo obsega zmanjšujejo stroški, kar je glavni dejavnik rasti konkurenčnosti ponudnikov nafte in vodi v njihovo koncentracijo.

PRENOVLJEN GRAD

Novi kip Srečka Kosovela

Predsednica republike Nataša Pirc Musar je skupaj z županom sežanske občine Andrejem Silo 18. junija na mestnem trgu v Sežani slovesno odkrila bronasti kip pelnika Srečka Kosovela. Kip je delo priznane slovenske kiparke Alenke Vidrgar. Zanimiv kulturni dogodek (na sliki) je potekal v okviru priprav na leto Srečka Kosovela, ki ga je slovenska vlada razglasila za leto 2026.

Obisk na Krasu je predsednica republike sklenila s slovesnim odprtjem prenovljenega gradu Štanjel. Prenova tega kulturnega spomenika, ki je v več fazah potekala skoraj pet desetletij, je zgleden primer usklajevanja ohranjanja kulturne dediščine s sodobnimi potrebami. Projekt, financiran iz državnih in evropskih sredstev, je potekal z estetsko občutljivim pristopom in vključuje inovativne

programe, ki gradu omogočajo, da še naprej ostaja zanimivo, živahno stičišče kulture, turizma in izobraževanja. V grajskem kompleksu bo

deloval tudi muzej slovenskega jezika in knjige.

S. B., foto: Nebojša Tejić/STA

SPOMINI NA OČETA

Rabski interniranec številka 3768

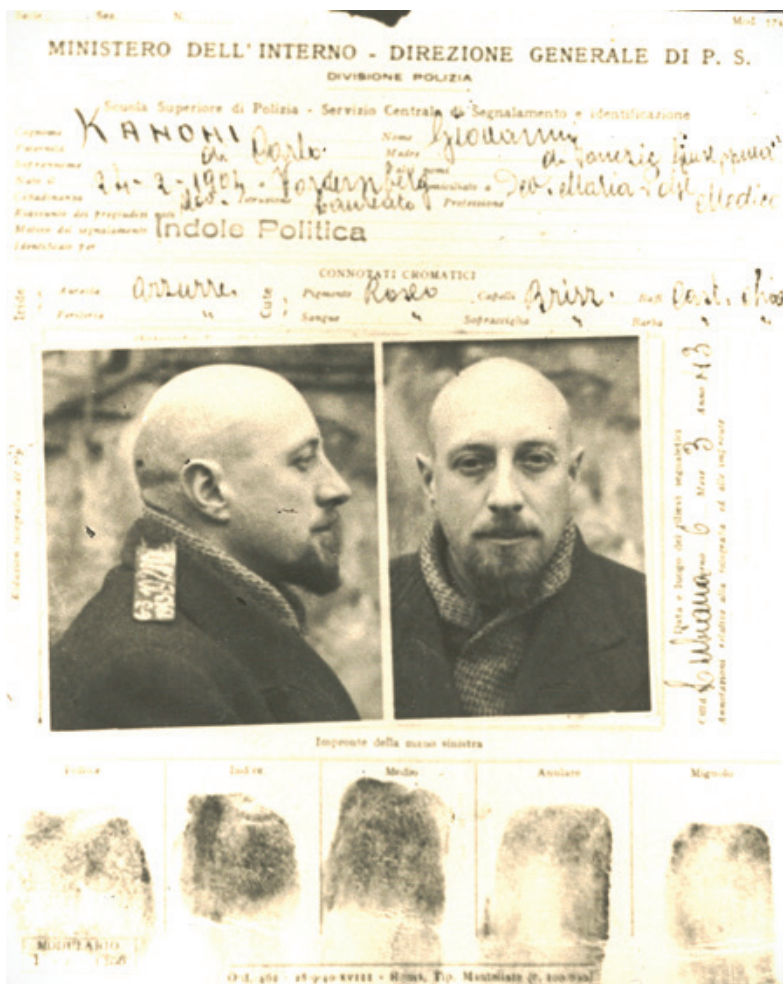
Poleti leta 1942 je v psihiatrično bolnišnico na Studencu kar štirikrat prišla italijanska kontrola. Obveščevalci Osvobodilne fronte so bili prepričani, da je prišlo do izdaje, da se v bolnišnici zdravijo ranjeni partizani. Tako povečano število kontrol je bilo vendarle znak za alarm in za odločitev, ki jo je sprejel rajonski odbor Osvobodilne fronte Polje, da mora **dr. Janez Kanoni** takoj prekiniti delo in oditi v partizane. Pripravljalna akcija je takoj stekla. Vodja rajonskega odbora Jože Ponikvar je nemudoma obvestil upravnika bolnišnice, ki je bil takrat intendant rajonskega odbora, naj pripravi voz in konja, ker bo dr. Kanoni s seboj vzel še precej oblačil, perila in sanitetnega materiala. Četrtega avgusta dvainštiridesetega v popoldanskih urah bi moral kreniti skozi Vevče do Sostra in naprej proti Razorom ...

Iz Ljubljane se je v bolnišnico vrnil zgodaj popoldne, tam pa izvedel, da so vsi konji po okoliških poljih, naslednji dan pa naj bi bilo drugače. Peš seveda ne more nikamor. Za Razore potrebuje konja in za sanitetni material potrebuje voz. Prav, pa jutri, si je dejal.

Naslednji dan je bil malo po šesti uri zjutraj pred studenško vratarnico aretiran, vklejen in prepeljan v sodne zapore v Ljubljano. V ječi je razmišljal o sabotazi. Kakšna je vrednost človeškega življenja v očeh nekoga drugega? Kaj človeka vodi, da izda sočloveka? Vsako dejanje, ki ga človek stori, ima svoj motiv. Mora ga imeti, saj sicer med vzrokom in posledico ni dialektične povezave. Kdo je bil Judež? Sledila je podrobna analiza zadnjih štiriindvajsetih ur. Vodja terenskega odbora je pripravil vse potrebno za odhod in o tem obvestil upravitelja bolnice, ta pa je zatrdil, da je konj dovolj!? Površna komunikacija, nesporazum ...? Zakaj, čemu? Še nikdar ni bil v ječi, zdaj pa v dveh mesecih kar dvakrat!

Na sojenju, ki se je začelo slab mesec pozneje, je bil obsojen na dosmrtno ječo. Ob izreku sodbe se mu je zdelo, kot bi ga vzela voda, ga nosila in ga božala. Ta svet, v katerem je živel, se je iztrgal iz njegove zavesti. V filozofskem smislu je bil kot človek izničen. Bil je le abstrakcija s številko »trentasette sessantotto«. Številka 3768 ...

Kolona obsojencev se je nemo pomikala po dvorišču proti tovarnjakom, vojaki pa so jih suvali in priganjali, naj se podvzajajo. Bi lah-

Dokument aretacije 5. avgusta 1942

ko šlo hitreje? Zakaj tako vpitje in suvanje s puškinimi kopiti? Strah! Vpitje in suvanje izkazujeta strahovlado. Moč! Ko si vklejen in nekdo nad teboj vpije in ti grozi, si kot bitje čisto nemočen. Ko ideja nadvlada strah, pa notranja moč postane tako silna, da postaneš odporen proti vsem udarcem in psovkam. Takrat strah izgine. Ostane le še nadčloveška moč, ki je sposobna kljubovati vsemu, kar je represivnega in kar naj bi zlomilo človeškega duha. Poln tovarnjak je krenil proti kolodvoru, kjer so v pripravljenosti že čakali drugi vojak in skupine usmerjali v vagone. Slama, razmetana po tleh vagonov, najbrž ni bila namenjena njim. Bržčas je ostala tam še od zadnjega transporta, saj je vonj po živini izdajal, da so v teh prostorih prevažali različne potnike. Kako dolgo je trajala vožnja do Reke, mu je bila v razmerah, v kakršnih se je znašel, čisto nepomemben podatek. Zanj je čas obstajal le še kot abstrakcija, znotraj katere je podoživljal vse tisto, kar se mu je dogajalo v minulih letih ...

Otok Rab

Ko se je ladja zasidrala, je tako kot številni drugi interniranci odsotno sledil nadaljnjim navodilom. Še sam ni dobro vedel, kdaj so se znašli v taborišču. Komandant rabskega taborišča je bil podpolkovnik **Vincenzo Cuiuli**, fašist in sadist brez primere. V spremstvu svojih zvestih do zob oboroženih biričev je postopal naokrog brez orožja, le z bičem v roki, kot nekakšna prisposoba božje šibe, ki lahko kazni in odpuške deli po lastni presoji. Njegova metoda je temeljila na izničenju človeka kot bitja in ga v njegovem nagonu po samoohranitvi privesti do stanja, da bo ubijal za kos kruha. Zlomi um, ohrani telo. Ohrani ga za delo! Fašisti so že v septembru internirance, po večini Slovence, Hrvate in Jude, nagnetli na ozek prostor, imenovan **taborišče I**. Tu so jih imeli bolj pod nadzorom in na tem ozko odmerjenem prostoru se je že konec septembra stiskalo skoraj 6000 internirancev. Italijani so na Rabu nameravali posta-

viti štiri taborišča, a jim ni uspelo niti enega samega postaviti do konca. Na Rab so prispeli tudi številni drugi, brezimni interniranci. Kanoni je bil vsaj številka 3768, drugi še to ne. Bili so le številke v skupnem številu, ki je bilo enkrat označeno s številom šestdeset, drugič dvainosemdeset, tretjič sto petnajst ...

Kamporski zaliv je bil nepredstavljivo prizorišče, prepleteno z različnimi usodami vseh bivajočih v improviziranih šotorih. Štirje, šest, celo osem taboriščnikov je bilo v takem celtnastem bivaku, ki ga težko tako imenujemo. Bivak je vendarle lahko gorak, suh in daje občutek zavetja in varnosti! Varosti pa tam ni bilo. Bil je le strah, ki se je ob jesenskih poplavah, ko deževje ni prenehalo in so z bližnjih vrhov proti Kamporju pridrli številni hudourniki, le še razrasel. Zalezal se je pod tanka oblačila, pod njimi pa v sklepe in kosti. Potrebno so taboriščniki opravljali kar v vodno naplavinu. Vsi ti iztrebki so se nato selili od šotora do šotora. Če bi bili interniranci zveri, bi točno vedeli, kdo je kje – po vonju blata! Tako pa se je vonj iztrebkov mešal z drugim, tistim, ki je prihajal iz kotlov, v katerih so kuhali neokusno hrano.

Mnogi so umrli. Najhuje je bilo za dr. Kanonija, ko je opazoval,

Ko je bila lakota najhujša in ko so bili taboriščniki pripravljani žrtvovati vse, kar so imeli, za nekaj krompirjevih olupkov, so fašisti hodili od šotora do šotora in novačili internirance, da se pridružijo prostovoljni protikomunistični milici, MVAC. Cena za tako vključitev je bila prostost!

kako so v majhnih, iz neobdelanih desk zbitih krstah dan za dnem prenašali trupla umrlih otrok, in to kakor da prenašajo vreče odpadkov. Zaradi lakote, mraza in nečloveških higienskih razmer so umirali najšibkejši. Že res, da v italijanskih koncentracijskih taboriščih ni bilo krematorijev, kakršne so imeli nacisti, toda tako na Rabu kot tudi drugod po Italiji, zlasti v Padovi,

Viscu in Renicciju, je smrt kosila med najšibkejšimi. Med otroki! Konec avgusta dvainštiridesetega je bilo samo na Rabu okoli tisoč otrok, mlajših od šestnajst let. Koliko jih je bilo med vsemi 25.000 Slovenci, ki so bili poslani v internacijo, pa ne ve nihče. Nasilno iztrgani iz varnega zavetja domačega ognjišča, prestavljeni v tuje neznanje in neprijazno okolje, v katerem je bil prostor le za lakoto, trpljenje ter telesno in duhovno umiranje, so prav otroci, oropani otroštva, plačali najstrahotnejši davek internacije. Ko je bila lakota najhujša in so bili taboriščniki pripravljani žrtvovati vse, kar so imeli, za nekaj krompirjevih olupkov, so fašisti hodili od šotora do šotora in novačili internirance, da se pridružijo prostovoljni protikomunistični milici, MVAC. Cena za tako vključitev je bila prostost! Malo je bilo na Rabu tistih, ki so sprejeli hudičevo ponudbo – premalo, da bi propagandni stroj začel mleti tako, kot je denimo mlel v nacistični Nemčiji. Če bi bil dr. Kanoni slikar in bi takrat imel pred seboj platno in olje, bi nanj bržčas naložil debele plasti črne, vijolične, sive in modre barve. Tako kot Tisnikar! Malal bi poosebljenje smrti. Smrt je bila v tistem času edina vez, ki ga je opozarjala na življenje in svet, da je ta še vedno tak, kot je bil. Za nekatere manj, za druge pač bolj neizprosno.

Ob taborišču je tekel potoček, označen s tablam, da je voda strupena. Pri polni zavesti se je interniranec številka 3768 sklonil in hotel oddejan umreti. Pa ni! Svetopisemsko gledano je takrat tam užil več spoznanja kot kadar koli prej in kadar koli pozneje.

Po nekaj mesecih Raba se mu je obetalo vnovično sojenje. Še ena smrtna obsodba – lahko človeka dvakrat usmrtijo!?

Sojenje, ki se je začelo 23. marca 1943 pred italijanskim okupacijskim sodiščem v Ljubljani, je pomenilo pravcati preobrat. Dosmrtno ječo so mu odpravili, kazen pa spremenili v 30 let strogega zapora v koprski ječi. Njegov mladostni prijatelj, solastnik ljubljanskega Daj-Dama Julij Zupan, je po zvezah v VOS in Osvobodilni fronti našel pot do vrha sodnega tribunala, ki ga je podkupil s poldrugim milijonom lir ...

Črt Kanoni, (iz knjige Moj oče, psihiater Kanoni)

SPOMENIK PRI DOMANJKOVI DOMAČIJI

80. obletnica smrti Ele Kristl - Tanje

Lenarško območno združenje za vrednote NOB je ob 80. obletnici smrti aktivistke Osvobodilne fronte in sodelavke narodnoosvobodilnega gibanja v Slovenskih goricah Ele Kristl - Tanje pripravilo krajšo komemorativno slovesnost. Poleg članic in članov združenja, številnih domoljubov in pevcev vokalne skupine Kulturno-turističnega društva Selce so se slovesnosti udeležili tudi učenci 8. a in 9. a razreda osnovne šole iz Voličine in ravnatelj šole **Anton Goznik**. Vse udeležence je nagovoril lenarški podžupan **Franci Ornik**, slav-

nostni govornik pa je bil zgodovinar in poslanec državnega zbora **dr. Martin Premk**. Slovesnost so z bogatim kulturnim programom popestrili učenci Osnovne šole Voličine. **David Lorenčič** je na harmoniko zaigral Snežni valček, **Larisa Čeh**, **Jure Kapun** in **Maša Vogrin** pa so se predstavili z deklamacijo pesmi Črni možje partizanskega pesnika Mateja Bora.

Ela Kristl - Tanja (1901–1944) je zaradi izdaje padla pod strel nemške patrulje, potem ko je 4. decembra 1944 šla na sestanek slovenskogoriških aktivistov Osvo-

bodilne fronte. Čeprav vse ozadje njene izdaje in smrti še vedno ni do podrobnosti raziskano, velja ocena, da naj bi jo izdal nekdanji mož in medvojni nadučitelj v Voličini, Radovan Jaut. Ta je bil odločen nacist in ves čas okupacije nemški župan. Ločila sta se jeseni leta 1942. Strel iz zasede so bili za Elo Kristl - Tanjo usodni. Z njeno smrtjo je celotno narodnoosvobodilno gibanje v osrednjih Slovenskih goricah utrpelo veliko izgubo. Tanja je bila namreč dobra organizatorka in aktivistka Osvobodilne fronte. Pri njej sta v Koreni

Slavnostni govornik je bil dr. Martin Premk (arhiv Osnovne šole Voličina)

dalj časa bivala tudi organizatorja narodnoosvobodilnega boja Srečko Rojs - Niko in Franc Zalaznik - Leon, ko sta bila jeseni 1943 poslana v Slovenske gorice, da tudi v teh krajih organizirata odpor proti okupatorju. Ela Kristl - Tanja je bila najprej pokopana na pokopališču v Voličini, leta 1946 pa so

njene posmrtno ostanke prepeležili v Koreno, kjer je pokopana v družinski grobnici. Leta 1972 so ji na kraju smrti blizu Domanjkove domačije v Zg. Voličini postavili kamnit spomenik. Ta je lepo vzdrževan in obiskan.

Marjan Toš

V SLIKI IN BESEDI

Cerklje na Gorenjskem:

OO ZB za vrednote NOB Kranj, Cerklje na Gorenjskem, se je s pohodom po Poti spomina in tovarštva v Spominski park tovarštva Davovec spomnil padlih borcev 2. grupe odredov in Kokrškega odreda – Krvavške čete. Pohod je vodil tovariš Rajko Lipušček. Pohodniki so mimo groba neznanega partizana na Pečeh in spominskega obeležja na Davovcu prišli do spomenika na Brezovici – grobišča padlih borcev 2. grupe odredov in Krvavške čete. 13. avgusta 1942 je 80 nemških vojakov in 25 raztrganec v zasedi pričakalo in napadlo partizane. V nepričakovanem napadu je padlo 16 borcev, od tega 13 borcev 2. grupe odredov in trije borci – vodniki Krvavške čete: Jože Grilc, Tone Vrhovnik in Janez Koselj. K spomeniku smo položili venec. S kratkim nagovorom tovariša Jerneja Logarja, recitacijo in partizansko pesmijo smo počastili spomin nanje. Ob vračanju na izhodiščno mesto so se pohodniki ustavili še pri leta 1944 požgani domačiji na Davovcu.

Pohodniki, praporščaki in udeleženci spominske slovesnosti pri lovski koči Lovskega društva Krvavec na Štefanji gori smo s petjem partizanskih pesmi, recitacijami in govorom obudili spomin na 13. avgust 1942 ter spomin na mlade fante in dekleta iz 2. grupe odredov in borcev Kokrškega odreda. 2. grupa odredov je dobila nalogo glavnega poveljstva, da s pohodom na Štajersko okrepi delujoče čete in bataljone ter prepreči izseljevanje slovenskih družin, ki je doseglo zastrašujoč obseg – vzrok je bilo priseljevanje Kočevarjev v okolico Brežic.

Božo Janež, foto: Lado Nikšič

Baza 20:

Na pobudo in željo članov in prijateljev KD Tito iz Pulja so v Bazi 20 pripravili njihov sprejem, ogled in predstavitev slovenskih partizanskih pesmi, ki so bile uvrščene v slovensko kulturno dediščino. Člani društva so si Bazo 20 z zanimanjem ogledali in prisluhnili pripovedovanju o dogodkih med narodnoosvobodilnim bojem, temu pa je sledil pevski nastop Marjetke Popovski s partizansko pesmijo. Skupaj so položili tudi venec k spomeniku in se poklonili spominu na padle.

Prijatelji iz Hrvaške so vence položili tudi v drugih krajih Slovenije, saj so kar tri dni obiskovali spominske proslave in se udeležili celo osrednje proslave ob 80. obletnici zmage nad fašizmom v Stožicah 9. maja.

D. I.

Straža:

V ZB za vrednote NOB Straža smo se s hvaležnostjo in ponosom spomnili 80 let priborjene svobode. Naj spomnimo, da je Nemčija kapitulirala 9. maja 1945, a so se bratomorni boji v Sloveniji še nadaljevali, saj je zaradi strahu pred izročitvijo partizanom še 15. maja izbruhnila bitka pri Poljani na Koroškem, in sicer med domobranci in partizani, poslednja bitka druge svetovne vojne na Slovenskem in v Evropi. Z njo se je druga svetovna vojna v Evropi tudi neuradno končala.

Na pokopališču v Vavti vasi smo pri spomeniku padlim partizanom in žrtvam vojne položili venec ter prižgali sveče v spomin na vse padle in umorjene krajanke, naše prednike. V vseh teh letih so se zamenjale vsaj tri generacije krajanov, nekaj nas je tudi na novo priseljenih. Z veliko vnamo, hvaležnostjo in ponosom skrbimo za vse pomnike velike vojne v naši občini. 80. obletnica je priložnost, ki smo jo izkoristili za izkaz globokega spoštovanja do naših herojskih prednikov, ki jih ne bomo nikoli pozabili. Potrudili se bomo, da ta spoštljivi odnos prenesemo tudi na mladi rod krajanov naše občine.

Branko Đukić

Kamnik:

8. maja smo v Domu kulture Kamnik člani Združenja borcev za vrednote NOB Kamnik v sodelovanju s koordinatorjem kamniške kulture Goranom Završnikom pripravili slovesnost ob 80. obletnici konca druge svetovne vojne. Prireditev, ki jo je Završnik tudi režiral in povezoval, smo simbolno poimenovali: »Ko je zavel veter svobode in so nad Kamnikom zaplapolale zastave«. Prireditev je pritegnila številne obiskovalce – člane ZB NOB Kamnik in sosednjih občin, njihove praporščake, člane veteranskih in domoljubnih organizacij, občanke in občane Kamnika in okolice, občinske svetnice in svetnike, župana občine Kamnik Mateja Slaparja, podžupanjo Romano Učakar, poslanca Evropskega parlamenta Marjana Šarca in ministra za notranje zadeve Boštjana Poklukarja.

Po postrojitvi praporščakov je Mešani pevski zbor Svoboda Mengeš s slovensko himno začel program. Slavnostna nagovora sta najprej podala predsednik ZB NOB Kamnik Igor Kanižar in župan Matej Slapar. Oba sta poudarila pomen partizanskega upora proti fašizmu in nacizmu ter nujnost spoštovanja tega pogumnega boja, ki je tlakoval pot naši današnji svobodni in demokratični državi.

Osrednji govornik, minister Boštjan Poklukar, je podrobno orisal zgodovinske dogodke druge svetovne vojne, poudaril sodelovanje zavezniških sil in se poklonil vlogi slovenskih borcev, med njimi tudi kamniškega rojaka, generala Rudolfa Maistra. Dotaknil se je tudi prelomnega obdobja osamosvojitve leta 1991, ko so pomembno vlogo odigrali pripadniki milice in teritorialne obrambe, ter poudaril, da so vse te zgodovinske etape pripeljale do današnje samostojne Slovenije, članice Evropske unije.

Kulturni program so obogatili Mešani pevski zbor Svoboda Mengeš s partizanskimi pesmimi, igralec Darko Nikolovski z od-

lomkom iz monodrame Kajuh sem jaz, recitatorja Goran Peršin in Tone Ftičar ter dijakini Gimnazije in srednje šole Rudolfa Maistra – pevka Maša Kovič ob klavirski spremljavi Patricije Mohorič. Sklepni umetniški nastop je pripadel učenki Osnovne šole Šmartno v Tuhinju, Hani Žavbi, ki je z recitalom Kajuhove pesmi ganila občinstvo.

Prireditev je imela tudi dobrodelni značaj. Obiskovalci so lahko z darovi prispevali v šolski sklad Osnovne šole Šmartno v Tuhinju. Zbrana sredstva bodo namenjena učencem iz socialno šibkejših družin.

Slovesnost je bila ganljiv in dostojanstven poklon vsem, ki so se borili za našo svobodo. Hkrati pa je bila opomnik, da vrednote boja za svobodo, solidarnost in domoljubje ostajajo temelj naše skupne prihodnosti.

Igor Kanižar, foto: Občina Kamnik

Sele, Slovenj Gradec:

Krajevni Odbor ZZB NOB Sele - Vrhe je tudi letos 27. aprila, na praznični dan upora proti okupatorju, izvedel že četrti tradicionalni pohod po sledovih selskih partizanov.

Letos se je pohoda udeležilo rekordno število udeležencev, več kot 70, predvsem krajanov Sel in Vrh, ki so lep, sončen nedeljski dan izkoristili za druženje ob obujanju spominov na zgodovinske dogodke, povezane z narodnoosvobodilnim bojem. Med potjo so se pohodniki ustavili tudi pri dveh spomenikih NOB in prisluhnili kratkemu programu, v katerem so sodelovali Moški pevski zbor Franc Ksaver Meško in recitatorji.

Zelo dejavni Krajevni odbor ZZB NOB Sele - Vrhe za letos pripravlja še nekaj prireditev in srečanj, med drugim tudi izlet po Sloveniji. Pohvali pa se lahko tudi s porastom števila članov, saj se je v zadnjih dveh letih podvojilo. Danes je v odbor včlanjenih že več kot 80 članov in prav dogodki, kot je tradicionalni pohod, so priložnost tudi za pridobivanje novega članstva.

S. B.

Jatna:

Kot vsako leto smo tudi letos 13. februarja izvedli pohod v Jatno in pripravili slovesnost v spomin na 80. obletnico smrti dveh kurirjev na Partizanski postaji TV15A, manj kot tri mesece pred svobodo maja 1945.

V spomin in opomin smo se zbrali, da bi prisluhnili besedam slavnostnega govornika, župana občine Sevnice Srečka Ocvirka, ki je orisal takratno stanje in današnje dileme v svetu.

S pesmijo in recitacijami smo se poklonili spominu na izdana kurirja. Hči kurirja Janeza Tovornika, ki je ušel, pa nam je pripovedovala o očetovih spominih na ta dogodek.

Vanda Gorenjc, foto: Ljubo Motore

Ljubljana:

V okviru Tednov ljubiteljske kulture 2025 je Kulturno-zgodovinsko društvo Rusalka v sodelovanju z ZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje, KO Vevče - Zgornji Kašelj, uspešno pripravilo kulturno prireditev, posvečeno predstavitvi knjige Po zračnem mostu iz Bele krajine v Dalmacijo avtorice Ilinke Todorovski.

Prireditev je potekala 23. maja v Centru Zalog, kjer smo uresničili željo, da vsebino približamo širši javnosti. Z avtorico se je pogovarjala članica društva dr. Natalija Orlič in skupaj sta osvetlili zgodovinsko in čustveno ozadje nastanka knjige. Ob spremljavi bogatega slikovnega gradiva sta dr. Orlič in mag. Minka Jerebič brali izbrane odlomke, kar je prireditev dodatno obogatilo. Predvajan je bil tudi kratek film o obnovi in vzdrževanju muzejskega eksponata, letala Dakota, razstavljenega na območju nekdanjega partizanskega letališča, na Otoku v Beli krajini. Za letalo redno skrbi Vojaški muzej Slovenske vojske. Prikaz filma je vzbudil globoko spoštovanje zgodovinske dediščine tistega časa, človeške volje in moči, ko gre za reševanje civilistov.

Knjiga Ilinke Todorovski ni le pričevanje o zgodovinskih dogodkih, temveč tudi poklon kulturnemu življenju Belokranjcev v zbegu. S pesmijo, glasbo, plesom in pripovedništvom so ohranjali svojo identiteto in črpali moč za preživetje – tako nekoč kot danes.

Drugi del večera je zapolnil kulturni program. Nastopili so: Aleksej Kovar Ivačič (umetniško ime Polarace 007), učenec Pevske šole mag. Alenke Gotar, ter pesnici Metka Jančec Osojnik in Marija Starič, članici društva Rusalka, z avtorsko poezijo.

Prireditve se je udeležila tudi gospa iz Kopra, sicer Belokranjica, ki je bila kot sedemletna deklica evakuirana iz Bele krajine. Večer je bil prežet z nostalgijo, humanostjo, bolečino in tudi upanjem. Marsikomu so ob spominih na težke čase stopile solze v oči – a iz teh spominov žarita tudi moč in pogum.

Iskrena zahvala gre slovenski novinarki, publicistki in avtorici knjige Ilinke Todorovski, ki je s predanim delom – zbiranjem gradiva, raziskovanjem virov in pogovori s še živečimi pričevalci – ustvarila dragoceno delo, da ga danes lahko držimo v rokah.

ZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje, KO Vevče - Zgornji Kašelj

Ribnica na Pohorju:

Konec julija 1941 so se pri Urbančevi koči zbrali prvi pohorski partizani in ustanovljena je bila 1. pohorska četa. Žal so bili že v naslednjih dneh izdani – domači izdajalec jih je prijavil na žandarmerijo. Na srečo so zavedni domačini opozorili partizane in ti so se pravočasno umaknili iz Urbančeve koče. Že v noči z 11. na 12. avgust 1941 so prvi pohorski partizani izvedli oborožen napad na orožniško postajo na Ribnici na Pohorju. Napad je bil zelo odmeven, saj sta bila v napadu ubita nemški župan Witzmann in orožniški inšpektor Pildner. Ranjen je bil tudi pomožni policist. Drugi orožnik so se zabarikadirali v občinsko hišo in so si iz nje upali šele zjutraj.

Na proslavi 9. avgusta na Ribnici na Pohorju se je zbralo veliko obiskovalcev, gostov in praporščakov. Po prihodu praporščakov in spominske partizanske enote KZD Franc Rozman - Stane nas je nagovorila tovarišica Judita Kotnik, predsednica OO ZB NOB Ribnica na Pohorju, zatem pa pozdravil Srečko Geč, župan občine Ribnica na Pohorju. Slavnostni govornik je bil letos Aleksander Jevšek, minister za kohezijo in regionalni razvoj v vladi. Po nagovorih je sledil bogat kulturni program, v katerem so nastopili Samotarji, Ribniški fantje in recitator Teo Škratek, prvi kulturnik KZD Franc Rozman - Stane.

Matjaž Tomažič

V ZALEDJU KOČEVSKRE REKE

Srečanje v spomin na vojne čase

Krajani Dolnje Brige, Gornje Brige in Borovca, vasi v zaledju Kočevske Reke, obkroženih z manjšimi pašniki in obdanih z gozdovi, so 14. junija skupaj s KO ZB za vrednote NOB Ivan Omerza Livold in KO ZB za vrednote NOB Kočevska Reka po dolgih letih pripravili slovesno prireditev v spomin na vojne čase in dogodke, katerim so posvečeni tudi štirje tamkajšnji spomeniki. V Borovcu je na nekdanji šoli spominska plošča z imeni 12 žrtev, ki so pod okupatorjevimi streli padle avgusta 1941. V Dolnji Brigi je na kraju ustrelitve spominsko obeležje, posvečeno komisarju Janezu Maslju - Ladu. V središču vasi na zidanih ostankih nekdanje šole pa sta dve spominski plošči. Ena je postavljena v spomin na delovanje partizanske tiskarne Grafika 12A, druga pa v spomin na padla varnostnika in sedež okrožne komisije VOS Kočevje, ki je tam delovala od septembra 1943 do januarja 1944.

Po polaganju cvetja in prižigu sveč smo se udeleženci zbrali v urejenem in lepo okrašenem vaškem središču v Dolnji Brigi. V kulturnem programu so sodelovali otroci iz Osnovne šole Livold Hana Krajc, Neža Grabrijan, Zarja Behin, Gal Kalabota in Simon Štefanič, recitatorki Živka Komac in Bernarda Berkopec ter pevka Neja Komac.

Program je povezovala Mira Letig. V imenu ZB Kočevje je navzoče v odsotnosti predsednika Dušana Zamide pozdravila sekretarka **Zlata Arko**.

Predsednik KO ZB **Ivan Omerza** je zbranim pripovedoval o delovanju okupatorja v teh krajih in dveh borcih, ki sta dezertirala k domobrancem in izdala lokaciji bolnic, v katerih sta se zdravila. Po zaslugi dobre partizanske obveščevalne službe v Kočevju so pravočasno evakuirali tako bolnišnici kakor tudi tiskarno Grafika 12A v Dolnji Brigi, ki je od marca do maja 1944 delovala v tamkajšnji ljudski šoli. Tiskarna je bila zaradi preobsežnega dela premeščena iz tiskarn Triglav 11A in Ladopunkt 11G v Goteniškem Snežniku. V Dolnji Brigi je bilo takrat najvarnejše, saj je bila šola po kapitulaciji Italije prazna, za varnost pa je bilo poskrbljeno tako, da so omejili in po potrebi blokirali gibanje prebivalstva. Partizani so s patroljami nadzorovali vpadnice v vse vasi od Kočevske Reke do Ajblja in Banje Loke in od Stružice po Briški dolini mimo Preže do Borovca in Raven. Imeli so tudi odlično izurjeno obveščevalno službo ter ekonomski in varnostni kader. V tiskarni so tiskali Slovenski poročevalec, Ljudsko pravico, Kmečki glas in razne

Nastopajoči učenci s praporščaki

brošure ter barvne volilne letake, za katere je osnutek izdelal akademski slikar in kipar Nikolaj Pirnat, linoreze pa Ive Šubic. Ker je VOS maja 1944 izvedel, da je iz bolnice v bližnji vasi Prežulja dezertiral partizan in da lahko pride do izdaje, je komandir Petrač opremo in osebje premestil nazaj v Goteniški Snežnik. Po preostanek gradiva pa sta naslednji dan odšla komisar Janez Maselj - Lado in Jure Križ. Padla sta v nemško zasedo v Dolnji Brigi, kamor so Nemci z do-

mobranci prišli po neuspešni hajki po okoliških vaseh, kjer so iskali bolnico, ki pa je kljub izdaji niso našli, saj je bila pravočasno evakuirana. Nemci so ranili komisarja Lada, ki mu je še uspelo skriti torbo z dokumenti. Ker so mislili, da je mrtev, so mu le pobrali orožje in sezuli škornje. Tovarišu Juretu Križu pa se je uspelo rešiti. Pozneje so domačini ranjenega Lada odpeljali v Dragarje, kjer je umrl.

Z. A.

V drugi polovici aprila, tik pred koncem vojne, so Nemci s sedmimi SS-policijskimi bataljoni, polkom vlasovcev, s pomočjo šestih udarnih bataljonov in 43 četami slovenskih domobrancev, tremi polki srbskega dobrovoljnega korpusa in dvema četniškima brigadama (skupaj okoli 17.000 moč) na dolenjsko-notranjskem območju imeli le še nalogo omogočiti varen umik svojih čet z Balkanskega polotoka. Prodirali so iz Osilnice preko Banje Loke do Štalcerjev, kjer so jih za par dni ustavile enote VII. korpusa, vendar je sovražnik iz Kočevja dobil dodatno pomoč in ponovno zasedel položaje od Fridrihštajna do Morave, Briško in Borovško dolino s Kočevsko Reko in Koče. Skoraj istočasno so potekale zaključne operacije za osvoboditev Trsta, zato so poveljstva VII. korpusa ter XV. in XVIII. divizije dobila nalogo zaščititi desni bok 4. jugoslovanske armade in sovražnika pregnati iz celotne Kočevske do Ljubljane, kar se je tudi zgodilo 4. maja pred 80 leti.

ČRNO POLETJE 1942 V KOKRI

General Brener ukazal požiganje in ubijanje

Kot vsako leto od leta 1953, ko je bil postavljen spomenik padlim in umrlim domačinom, je tudi letos 19. julija Krajevni odbor ZB Preddvor pripravil spominsko slovesnost ob spominjanju na okupatorski zločin, ki je bil na ta dan leta 1942 izveden po povelju okupatorskega generala Karla Brenerja, da se uničijo, požgejo vasi in postreli del občanov Hrastnika, Kokre in Sovodnja. Nemški policisti so že v zgodnjih jutranjih urah obkolili osrednji del vasi Kokra. 29 žensk in otrok so strpali na tovornjak in jih odpeljali v Preddvor, od tam pa so jih internirali v nemška taborišča. Ob tem so policisti ustrelili 13 domačinov in požgali pet domačij, dve gostilniški hiši, mežnarjo in župnišče. V okviru tega zastrašujočega zločinskega okupatorskega projekta so že 11. julija iz kranjskih zaporov pripeljali v Kokro pet

moških, prijetih prejšnji večer, ko so prepevali slovenske pesmi, in jih naslednji dan v Kokri ustrelili. Ko pa je bila izvedena likvidacija kokrškega izdajalca, je okupator nadaljeval maščevanje in pomore, kajti že 24. julija 1942 so v Kokro pripeljali enajst zapornikov iz begunjskih zaporov in jih ustrelili.

Dolina Kokre z Jezerskim je bila že od samega začetka okupacije vpeta v slovenski odporniški boj proti okupatorju. Nemci so Jezersko začeli osvajati že 6. aprila in nadaljevali do 12. aprila, ko so se prebili do Preddvora. Ko se je nekdanja jugoslovanska vojska z Jezerskega umikala po dolini Kokre, je ob umiku rušila mostove in postavljala prepreke, da bi vsaj nekoliko upočasnili nemško pehotno armado.

Na območju Kokre je bila že 10. decembra 1941 ustanovljena Kokrška četa, Krvavška četa pa junija

1942. Zavedni slovenski posestniki so partizanskemu gibanju veliko pomagali s prehrano, drugim blagom in gostoljubjem, zato so na tem strateškem območju lahko delovale kurirske poti, bolnišnice, tehnike in tiskarne. Prav v Kokri so tiskali glasilo Gorenjski partizan.

V pozdravnem nagovoru je predsednik Krajevnega odbora ZB Preddvor Franc Ekar pozdravil vse navzoče domačine, člane Zveze borcev, vojne veterane 91, praporščake in delegacije Zveze borcev iz sosednjih občin, prav tako tudi Boža Janeža, predsednika OZZB

Kranj, in župana občine Preddvor Roka Robleka.

Osrednji govor je imel župan Rok Roblek, ki je čustveno poudaril, da se v Kokro vedno z veseljem vrača, saj so vas in njeni prebivalci simbol upora, s kmetovanjem in življenjem na tem zahtevnem gorskem območju trdno in odločno kljubujejo zakonu narave. Tako poosebljajo in živijo vrednote, za katere smo si Slovenci prizadevali skozi svojo zgodovino. Vrednote, kot so enakost, razumevanje, sočutje, mir in delavnost, so temelj razvoja in sožitja Evropejcev in omogočajo, da meja ni točka konca, temveč točka začetka.

Spominsko slovesnost je pripravila in vodila tovarišica Mirjana Črnač, tajnica občinskega odbora ZB Preddvor.

Franc Ekar, foto: Slavko Prezelj

BORJANA V BREGINJSKEM KOTU

Tabla z imeni padlih

V kobariški krajevni organizaciji Zveze borcev ugotavljamo, da so nekateri grobovi padlih borcev zanemarjeni oziroma jih nihče več ne vzdržuje. Vzrok tega je tudi dejstvo, da padli niso imeli ožjih sorodnikov, če pa so jih imeli, so zdaj tudi ti pokojni. Tako ostajajo grobovi neurejeni, zarašča jih plevel in to kaže na slab odnos vseh nas do ljudi, ki so svoje življenje dali za svobodo. Tako stanje smo ugotavljali tudi na

pokopališču v vasi Borjana v Breginjskem kotu, kjer so v grobovih pokopani partizani in so jih svojci pokopali na tem pokopališču. Komunala Tolmin kot upravljavka pokopališča je obvestila vse, ki imajo svoje pokopane na pokopališču, naj skrbijo za grobove in naj poravnava jo tudi svoje finančne obveznosti.

V borčevski organizaciji smo menili, da bodo sčasoma nekateri grobovi povsem opuščeni in se

bo za padlimi borci izgubila vsaka sled. Odločili smo se skupaj s krajevno skupnostjo Borjana, da v predelu, kjer so pokopani partizani, postavimo tablo z imeni in priimki padlih, ki bo vse spominjala, da na tem delu pokopališča počivajo partizani, in jih bomo tudi poimensko navedli z datumom in krajem smrti. Tako bosta za vedno ostala spomin nanje in opomin prihodnjim generacijam, da

so ti borci darovali svoje življenje za boljši danes. Na tabli so napisana naslednja imena: Mihael Hrast, Slavko Kramar, Karlo Kramar, Ivan Hrast, Jožef Vrečar, padli 13. marca 1944 v Plazeh; Avgust Vrečar, padel 5. maja 1944 na Brcah; Rafael Hrast, ubit 11. novembra 1943 v Kobaridu; in Slavko Federl, padel 19. novembra 1943 v Topolovem.

Vojko Hobič

SPOMIN NA PRVE KRŠKE ŽRTVE

Pobuda za mednarodno proslavo na Poljani

Pri lovski koči Lovske družine Brežice v gozdu Dobrava pri Buškoju je 26. julija potekala spominska slovesnost. Zbrane, med njimi so bili svojci pobitih, predstavniki občine, praporščaki veteranskih organizacij, pripadniki 15. polka slovenskega letalstva iz Vojašnice Jerneja Molana in predstavniki UABA mesta Samobor, je nagovoril predsednik ZBV NOB Brežice **Tadej Škof**. Med drugim je povedal, da je Krško četo, prvo uporniško skupino na krškem območju, zbral Peter Jernejec. Zaradi pomanjkanja previdnosti in nezkušenosti pripadnikov ter dvojne izdaje so skupino že v začetku njene delovanja uničili Nemci. Člane skupine so namreč zajeli in zaprli ter jih potem ustrelili v gozdu Dobrava.

Brežiška podžupanja **Mojca Florjančič** je kraj v gozdu Dobrava s spomenikom Krški četi imenovala svetišče. »Tu so koraki in dejanja naših prednikov, ki so verjeli, da je vredno umreti za svobodo. In tu je

tišina, ki govori glasneje kakor besede – tišina, ki nam šepeta imena padlih, katerih življenjska zgodba se je končala tako zelo prezgodaj, a njihovo sporočilo tako globoko živi naprej,« je poudarila. Pripadniki krške partizanske skupine so po njenih besedah s svojim uporom postali luč tistim, ki so taval v strahu in negotovosti.

Slavnostni govornik **dr. Milan Jazbec** je poudaril, da so bili Slo-

venci v drugi svetovni vojni izpostavljeni genocidu fašizma in nacizma. Krška četa po njegovem pomeni upor mladih, ki so čutili krivice in se niso strinjali z okupatorjem in ki so si upali. V Posavju je, kot je spomnil, delovala tudi Brežiška četa. Na Silovcu pri Sromljah je bil ustanovljen Kozjanski odred. Ta je bil prva velika oborožena formacija na širšem

Štajerskem leta 1944 po tistem, ko je XIV. divizija prišla na to območje. V sklepnih operacijah ob koncu vojne je odred med drugim osvobajal tudi Mursko Soboto.

Jazbečeva pobuda: mednarodna proslava

Slavnostni govornik se je zavzel za spoštovanje lastne države in za zaupanje vanjo, njeno mesto na svetovnem zemljevidu pa ni nepazno. Spomnil je, da je Nemčija podpisala kapitulacijo 8. in potem še enkrat 9. maja 1945. »Druga svetovna vojna na evropskih tleh se je končala v Sloveniji, ko je nemški general Alexander von Löhner v vasi Poljana na Koroškem blizu meje v okolici Dravograda predal armadno skupino E ter kvislinge, izdajalce, ki so se umikali, ki so bežali pred roko pravice, slovenskemu generalu Ivanu Dolničarju. Imel sem to veliko čast, da mi je general Dolničar pokazal točno tisto mesto, kjer je bila izvedena ta predaja. Torej se je druga svetovna vojna na evropskih tleh končala pri nas,« je poudaril Milan

Jazbec. Ob tem je predlagal Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, da se zavzame za to, da bo v Poljani vsakoletna mednarodna proslava. »Povabite na to spominsko slovesnost svetovne voditelje, zvezniške kolege veterane, borce. Naredite iz tega veliko mednarodno proslavo, da se bo vedelo tudi širše, kaj je slovenski prispevek k zmagi v drugi svetovni vojni, kako se neguje spomin in kaj vse je vtkano v ta spomin. To bo dodaten kamenček v mozaiku slovenskih dosežkov in spomina, ki nas vodi v prihodnost in s katerim ohranjamo pri življenju med nami krške borce in vse njim podobne, hkrati pa spodbujamo mlade, da se borijo za vse tiste svetle ideale.«

Prireditelj je vodila Ida Ostreljč. V kulturnem sporedu so nastopili Ljudski pevci Globoko pod vodstvom Francija Keneta, članica združenja Jožica in Sašo Stajič ter častni predsednik ZBV NOB Brežice Stane Preskar z branjem pesmi pokojnega Franca Živiča.

ZBV NOB Brežice

KOČEVSKA REKA IN TABORSKA STENA

Italijani pobijali otroke in požigali vasi

Že vrsto let ZB za vrednote NOB Kočevje, KO ZB Kočevska Reka in OO ZB Osilnica pripravljajo prireditvi v Kočevski Reki in na Taborški steni. Tako smo se 5. julija ob koračnici Kočevske godbe, častni straži praporščakov in recitaciji Živke Komac žrtvam narodnoosvobodilnega boja najprej poklonili pri spomeniku v Kočevski Reki. Vse prisotne je pozdravil **Franci Šega** in povedal, da je spomenik postavljen v spomin na 80 borcev NOV, 14 talcev in deset žrtev internacije. Mrtve so krajani iz grobov po okoliških jasad, gozdovih in vaseh prekopali v kostnico, zato večina imen pokojnih ni znana in na grobnici ni vklesanih imen. Povedal je, da bomo poskušali v prihodnje dobiti čim več imen počivajočih na tem kraju. Ko je delegacija položila cvetje in prižgala svečo, smo se mimo Borovca odpravili na Taborško steno, kjer smo se prid-

ružili predsedniku OO ZB Osilnica Stanku Janešu, županji Osilnice Alenki Kovač, županji Kostela Nataši Turk in poslancu Predragu Bakoviću. Prisotni so bili tudi minister za kohezijo in regionalni razvoj dr. Aleksander Jevšek, svetnik občine Kočevje Jože Kuret, član predsedstva ZZB Janko Veber, častni član ZB Kočevje Jože Oberstar in predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo Anton Vovk.

Udeležence je pozdravil **Stanko Janeš**, v imenu ZB Kočevje pa sekretarka **Zlata Arko**, ki je spomnila na številne pomnike zgodovine, posejane po Kočevskem od Osilnice do Roga, vsak posebej nas spominja na dogodke, zaradi katerih so bili postavljeni.

V kulturnem programu so sodelovali: recitatorki Irena Maržič in Živka Komac, na harmoniko je zaigrala Slavica Marinković in spremljala hčer Milo, partizanske pe-

smi so prepevale pevke Društva upokojencev Kočevje, zaigrala pa nam je tudi Kočevska godba. Povezovalka programa je bila Cvetka Vesel iz Osilnice.

Županja Osilnice Alenka Kovač je govorila o zgodovini in življenju ljudi v Osilniški dolini. Povedala je, da so se med vojno Italijani naselili v dolini, okoliške višje ležeče vasi so požgali, ljudi pa pobili ali odpeljali v taborišča. V vojni je dolina izgubila 60 odstotkov prebivalstva, a so se ljudje s pomočjo države, kot že v preteklosti, vedno vračali in nekako preživeli. Danes, 80 let po koncu vojne, se spominjamo borcev, ki so se borili za svoj jezik, svoj dom in svojo zemljo.

Slavnostni govornik **dr. Aleksander Jevšek** je poudaril, kako pomembno vlogo v narodnoosvobodilnem boju je odigrala celotna Kočevska. Na njegovih planotah in v zavetju mogočnih gozdov je de-

lovalo mnogo partizanskih bolnic, tiskarn in ciklostilnih tehnik. Bila je varno zatočišče vodstvu narodnoosvobodilnega boja, zato so jo imenovali partizanska Kočevska. Opisal je zločin, ki se je zgodil v Taborški steni 24. julija 1942, ko je italijanski okupator zaradi izdaje ubil najprej stražarja, nato pa Vinka in Jakca, pred bližnjo jamo pa je v nenaknem boju padlo še šest partizanov. Poudaril je, da moramo spomi-

ne na vse dogodke iz obdobja narodnoosvobodilnega boja ohranjati in jih prenašati na mlajše generacije.

Po prireditvi smo ministra odpeljali do piramide, kjer sta pokopana Vinko in Jakec, in do jame v Taborški steni, kjer je z županjo Osilnice in predsednikom OO ZB Osilnica položil cvetje, prižgal svečo in se poklonil žrtvam.

Zlatica Arko

SPOMINSKI DAN V RODIKU

Zgodovine ne moremo brati kot jedilnik

Spominski dan, ki ga tradicionalno pripravijo občina Hrpelje - Kozina, krajevna skupnost Rodik in tamkajšnje turistično društvo, krajevna skupnost Artviže in Združenje borcev za vrednote NOB, je zaznamovan s spominom na tragedijo 21. julija 1944. Tega dne so Nemci v Rodiku ubili deset ljudi, med njimi sedem mladih.

Že pred slovesnostjo 20. julija so se številni pohodniki iz Rodika podali na Artviže, kjer so pred spomenik NOB položili vence, zatem pa so se vrnili na kraj proslave v Rodiku. Tam je potekala tudi osrednja slovesnost ob letnici 80. obletnici konca druge svetovne vojne. Zbrane je pozdravila hrpeljsko-kozinska županja **Saša Likavec Svetelšek** in poudarila, da je Rodik in druge

brkinske vasi zaznamovala tiha, a močna zgodovinska bolečina. Spomnili so se 81. obletnice tistega tragičnega 21. julija 1944, ko so posebne nacistične esesovske enote gorskih lovcev zverinsko pobile rodiške in artviške mladince in druge, ki so jih tistega dne dobile na svojem morilskem in požigalskem pohodu po Rodiškem in Brkinskih. Ob obletnici konca vojne pa so se zbrani poklonili vsem tistim, ki niso dočakali svobode, a so s svojo žrtvijo tlakovali pot, po kateri mi danes hodimo. Domačinka **Alenka Škapin** je podrobneje orisala grozodejstva in dogodke, ki so se leta 1944 zgodili v Rodiku in na Artvižah, kot so o njih pričali očitvidci.

Slavnostni govornik, zgodovinar dr. **Milan Mrdenović**, je izrazil so-

čutje z domačini, saj se je zgodovina brkinskih vasi pisala z ognjem in krvjo ter pokončno držo mladih ljudi. Dotaknil se je tudi zdajšnjih dogodkov, ko se nad Evropo znova zgrinjajo temni oblaki zgodovinskega revizionizma. Govoril je o spravi, ki brez resnice ni mogoča, in o povojnih pobojih. »Partizanski boj je bil več: bil je boj za svobodo, obstoj naroda in človeško dostojanstvo. Evropski parlament bi moral biti kompas naše celine, ne pa razsodišče, ki z enostranskimi sodbami piše poenostavljeno in selektivno zgodovino. Zgodovine ne moremo brati kot jedilnik, s katerega izbiramo le tisto, kar nam je pogodu. Spomin na nacifašistične zločine, sodelovanje kolaborantskih sil, požgane vasi, pobite matere in

internirane otroke mora odzvanjati z enako močjo kakor spomin na vse druge tragedije 20. stoletja. Le tako bomo gradili Evropo, ki bo temeljila na resnici, spoštovanju in odgovornosti, in ne Evrope prihod-

Partizanski boj je bil boj za svobodo, obstoj naroda in človeško dostojanstvo.

njih delitev,« je med drugim povedal mladi dr. Mrdenović, ki se je pred dvema letoma priselil na Kras. Dodal je, da »je zato naša dolžnost, da smo kritični, da iz spoštovanja do mladih, ki so umrli za svobodo, tako kot tisoči drugih, katerih gro-

bovi še danes ostajajo neznani, ne molčimo. Vse, kar zahtevamo, je spoštovanje do zgodovine in do nas samih.« Pohvalil je krajevni skupnosti Rodik in Artviže, ki spoštljivo in dostojno ohranjata spomin na žrtve narodnoosvobodilnega boja ne le kot formalno obveznost, temveč kot živo izročilo. Ob navzočnosti praporščakov pod vodstvom veterana vojne za Slovenijo **Bruna Kocjana** so svojci žrtev in delegacije položili cvetje in vence tudi pred spomenik žrtvam narodnoosvobodilnega boja sredi vasi Rodik. Bogat kulturni program so pripravili člani Brkinske godbe 2000, kantavtorica Marjetka Popovski s skupino in domači recitatorji.

Olga Knez

JUBILEJI

100 let Magdalene Orehek

Zabučale gore, zašumeli lesi, oj, mladost ti moja, kam odšla si, kje si? Oj, mladost ti moja, kam si se zgubila? Kakor da bi kamen v vodo potopila. Kamen, še ta kamen v vodi se obrne, le mladost se moja nikdar več ne vrne. Časi, zlati časi, neužiti klasi! Moja mlada leta niso užila sveta. Na Črnučah, natančneje v Centru za starejše občane na Črnučah, smo aprila počastili prav poseben

dan, saj smo praznovali stoti. rojstni dan Črnučanke Magdalene Orehek, rojene Pečar, članice Zveze združenj borcev Črnuče. Svoj okrogli jubilej je praznovala v krogu sorodnikov, sostanovalcev in zaposlenih v Centru starejših Črnuče. Slavljenka je bila vesela številnih čestitk, še posebno se je razveselila predsednika četrtn skupnosti Gregorja Kumerja in predsednika Zveze borcev za vrednote NOB Črnuče Rudija Vavpotiča (na sliki), ki sta ji vsak podarila šopek rož. Slavljenka nam je zaupala, da je končala šolo pri uršulinkah, nato pa še trgovsko šolo. Bila je zaposlena v Elmi, Iskri v Trbovljah in Lesnini. Med drugo svetovno vojno je bila aretirana in obsojena na leto dni zapora. Magdalena ima eno vnukinjo. Živi skromno in vsak teden še vedno obiskuje brata na Črnučah.

Jadranka Vouk - Železnik

100 let Eme Žigante, kurirke Soče

V sežanskem domu upokojencev je bilo 22. julija nadvse slovesno. Stoti rojstni dan je praznovala njegova sostanovalka Ema Žigante, rojena v slovenski istrski vasi Rakitovec, z bivališčem na Kozini, ki zadnja štiri leta preživlja v domu za starejše v Sežani. Zdravje, srečo in dobro počutje so ji prišli voščiti številni sorodniki, prijatelji kot tudi hrpeljsko-kozinska županja Saša Likavec Svetelšek s predsednico domačega društva upokojencev Janjo Babič in sežanski župan Andrej Sila. Še veliko zdravja pa sta ji voščila tudi predstavnika borčevskih organizacij Bojan Pahor in Mirjam Frankovič Frnetič. Topel sprejem so slavljenki pripravili sostanovalci doma upokojencev z direktorico Rosano Šturm in delovno fizioterapevtko Tanjo Renčelj. Ob sladki torti so ji tudi zapeli in dvignili kozarce penine na njena še mnoga zdrava leta.

Ema se je rodila 22. julija 1925 kot četrti, predzadnji otrok v skromni kmečki družini. Njena otroška leta so bila lepa, čeprav pod Italijo revna kot za večino vaščanov Brkinov. Ker je bila ob mami edina od žensk še sposobna za delo (starejši sestra Marija in Tina sta odšli v Trst, nato v Ameriko in tam ostali), je kot otrok poprijela za vsa kmečka in gospodinjska dela na kmetiji. »Mladost sem preživljala pod trdo roko italijanskega fašizma, ko so nas ita-

lijanske učiteljice za izgovorjeno slovensko besedo tudi pretepale. Prisilno sem se naučila italijanščine in končala italijansko osnovno šolo. Ob vsem tem pa sem ohranila ljubezen do maternega jezika – slovenščine. Kot 16-letno dekle sem doživela začetek druge svetovne vojne, najprej pod represijo

italijanskega fašizma, po razpadu Italije leta 1943 pa nas je enako zastraševal nemški nacizem. V Rakitovec so prihajali partizani, belogardisti, četniki in ustaši. S hudim trepetom in preizkušnjami je bilo prežeto to moje vojno obdobje. Živo se spominjam mrtvih in ranjenih, ki so ležali po vaških poljih. V teh vojnih razmerah sem pod imenom Soča opravljala pomembno kurirsko delo za potrebe partizanov. Trpljenje vojnega časa nas ni uničilo, ampak še bolj okrepilo in povežalo, zato smo v vasi z nepopisnim veseljem pričakali konec vojne in se dokončno znebili večdesetletnega jarma izpod italijanskega fašizma,« se otroških, mladostnih in vojnih let spominja Ema.

Po vojni se je poročila s sedem let starejšim Vinkom Žigantejem in si ustvarila družino. Rodili sta se hčeri Veselka (1948) in Vesna (1953). Živel so skromno železničarsko življenje in se večkrat selili, dokler se niso ustalili na Kozini. Skrbela je za vzgojo hčera in gospodinjstvo, nato pa se je zaposlila

v podjetju Tranšped na Kozini in v Kopru, kjer se je upokojila.

Ponosna je na obe hčeri z družinama. V veliko veselje so ji tri vnukinje: Lea, Tea in Mateja, ter vnuk Martin. Posebej je vesela obiskov petih pravnukov, Eneja, Lane, Mie, Vala in Marka. Z možem Vinkom sta praznovala diamantno poroko. Mož je umrl leta 2006. Zaradi telesne oslabelosti se je preselila v sežanski dom upokojencev. Čeprav ji veliko težavo pomenita priklenjenost na posteljo in popolna odvisnost od domskega osebja, ostaja Ema polna vedrine, upanja in veselja do življenja.

Olga Knez

100 let Ane Mrakič, Ruscove Ane

Ruscova Ana z dekliskim priimkom Šulin se je rodila 7. julija 1925 v številni kmečki družini v Bovcu. Rojena je bila kot tretja izmed sedmih otrok. Pritisk fašizma, ki je v predvojnih letih tlačil celotno Primorsko, ji je že v otroških letih pustil temen pečat. Pod jarmom fašizma je občutila grenko spoznanje o zatiranju slovenskega naroda. Najhujša je bila prepoved materinega jezika in petja slovenskih pesmi. V srcu sta Ani tlela mržnja in hkrati vse večji upor proti tujčevemu terorju. Zavedala se je, da črna fašistična roka sega globoko v slovensko zemljo in zatira slovenski jezik.

Ana je odraščala s tem občutkom krivice in močno trmo, da tega ne bo sprejela. Zato se je že od samega začetka vojne vključila v skupino mladih aktivistk, ki so ilegalno delovale proti okupatorju. To skupino je vodila njena starejša sestra Nada, ki je postala sekretarka. Pod njenim vodstvom je 20 mladih Bovčank skupaj z Ano delovalo na bovškem terenu. Njihova povezovalna točka je bila na Hunčiču pod vznožjem Javorščka. Tu so se zbirale in oblikovale prve partizanske skupine. Vanje sta iz aktivističnih vrst vstopila tudi njena brata Miloš in Ladi. Sestra Nada in Tončka sta se pridružili aktivistkam, doma sta ostala le njena mlajša brata. Po ovadstvu in ob pomoči domačih izdajalcev so fašisti v januarju leta 1943 pretrgali delovanje bovških aktivistk. Po sicer neuspešnih racijah so jih skoraj polovico aretirali in odpeljali v videmske zapore. Ani in njeni sestri se je uspelo umakniti na del osvobojenega ozemlja v Soči. Tam sta se pridružili partizanskemu gibanju in v njem ostali vse do konca vojne.

Ana se je vrnila v objem domačih tik po 1. maju leta 1945, ko so se pred osvoboditvijo nacistični vojaki umaknili iz Bovca. Po osvo-

VABILA

Planina Kuhinja

Občina Kobarid, Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin, Kobariški muzej, Fundacija poti miru, KO ZB Kobarid, Planinsko društvo Kobarid in Lovska družina Smast vabijo v Gregorčičev planinski raj na srečanje v spomin na padle in ponesrečene v Krnskem pogorju. Slavnosti govornik

boditvi je bila Rusceva Ana vseskozi dejavna članica KO ZB v Bovcu, ki mu je ostala zvesta vse do danes. Po osvoboditvi se je zanjo začela nova življenjska pot. Na njej je spoznala svojega življenjskega sopotnika, prav tako borca narodnoosvobodilnega boja. Leta 1948 sta se poročila in zgradila nov dom. Ustvarila sta si družino, v kateri sta se rodila sin Ljubo in hči Nada. Vzgajala sta ju v zavednem duhu in spoštovanju partizanstva in narodnoosvobodilnega boja, tako da oba delujeta v združenju za ohranitev vrednot tega boja.

Žal je Ani življenje zagrenila prezgodnja izguba moža. Po moževi smrti je ob pomoči hčere dejavno preživljala vsa ta leta. Njen življenjski slog je slonel na močni volji in fizični moči, kar ji je vse do dandanes ohranilo dobro kondicijo. Njena bistrumnost in spomin

sta velika povezovalca preteklosti in sodobnosti.

Častitljivi jubilej – praznovanje stotega rojstnega dne – je navdušeno preživela v krogu svojih najdražjih in sorodnikov, ki so ji priredili pristrčno zabavo. Ob tej priliki smo ji člani ZB za vrednote NOB voščili in ji zaželeli trdno zdravje ob želji, da bi se še večkrat srečali. Čestitke so ji izrekli tudi bovški župan Valter Mlekuž, predsednica društva upokojencev Breda Vencelj in predstavnica Karitasa Magda Kenda, ki so ji z obiskom in darili polepšali dan.

Mitja Cuder

MOJI SPOMINI

Nemci prišli, streljali, pobijali in odšli

Ko obujam spomine na drugo svetovno vojno in včasih kaj napišem, ob tem spominu vedno rečem – ne, tega pa že ne bom napisala! Pa bom. Vsaka medalja ima dve plati.

S pradedom in mamo sem živela v stari hiši v središču Cerknega. V naši vasi se Nemci nikoli niso ustalili. Prišli so, streljali, grozili, pobijali in odšli. Tudi tisti dan so streljali in grozeče vdrali v hiše. V našo hišo je z naperjeno puško vdrl gestapo-

vec. S škornjem je skoraj sesul vrata in nas prestrašene našel v kuhinji. Pregledal je spodnje prostore, tudi hlev, in nato z roko pokazal mami, naj ga pelje v zgornje nadstropje. Mama, lepa mlada ženska, se ga je bala, zato je ukazala meni, naj ga peljem.

»Komm,« sem rekla grozečemu tujcu in pred njim drobencljala po stopnicah. Tudi v spalnice je vdrl s puškinim kopitom. Ko sva se vrača-

la, je hodil pred mano po stopnicah. Naenkrat se je obrnil, me pobožal po laseh in iz oči so mu kapljale solze. Kdo ve? Morda se je spomnil, da ima tudi on v Nemčiji tako deklico in je najbrž nikoli več ne bo videl. S sklonjeno glavo je zapustil našo hišo in za sabo trdno zaprl hišna vrata. Še en grenak spomin na vojno. Imela sem šest let. Na drugi strani ceste mimo naše hiše v Cerknem so imeli fašisti svojo voja-

šnico. Spodaj so bili zapor. Pozimi leta 1943 so v Jagrščah ujeli skupino partizanov. Med njimi je bil tudi naš sosed Filip Mravlje. Naslednje jutro sem stekla čez cesto, pokleknila ob zamrežena okna zapora in videla, kako z bičem pretepajo soseda Filipa. Po hrbtu mu je tekla kri. Pozneje sem izvedela, da so ga potem odpeljali v tržaški zapor Coroneo. Tisti dan, ko je razpadla Italija, so fašisti pobegnili in v zapore so vdrli

Nemci. V tisti stavbi so živele tudi nune, nekatere med njimi Slovenke. Ko so videle v zapore prihajati Nemce, so odprle stranska vrata in nekaj zapornikom je uspelo pobegniti. Med njimi je bil tudi Filip. Druge zapornike so Nemci pobili.

Filip se je iz Trsta več dni peš prebijal po stranskih poteh, da je srečno prispel domov.

Marica Nakrst

POKLON POGUMU

Konec druge svetovne vojne na znamkah

Ob 80. obletnici konca druge svetovne vojne je Pošta Slovenije 8. maja izdala serijo petih priložnostnih poštних znamk z naslovom Mir. Gre za simboličen poklon pogumu, trpljenju in upanju ljudi, ki so v času vojne in ob njenem koncu soustvarjali temelje sodobne slovenske državnosti.

Znamke, izdane v tej seriji, imajo pomembno zgodovinsko in simbolno vrednost. Vsaka od njih prikazuje ključen dogodek ali simbol iz obdobja druge svetovne vojne, pri čemer je poseben poudarek namenjen slovenskemu narodnoosvobodilnemu boju. Njihova umetniška zasnova združuje zgodovinski opomin z likovno interpretacijo vrednot, ki so bile osrednje v prizadevanjih za svobodo in mir. Pobudo za izdajo znamk je leta 2023 dal ZZB NOB Slovenije.

1. Partizanske smučine Cerkno – šport kot simbol odpora in vztrajnosti

Zima 1945 je bila v Sloveniji še posebej ostra, vojna pa na vrhuncu. Kljub težkim razmeram, pomanjkanju in vsakodnevni nevarnosti so partizani na Cerkljanskem 20. in 21. januarja 1945 izvedli športno prireditev, znano kot partizanske zimske igre. Na teh igrah so se borci pomerili v patrolnem teku, streljanju, veleslalomu in smučarskih skokih. To ni bil le športni dogodek – bil je izraz neuklonljive volje in tovarištva v času, ko so bile življenjske razmere izjemno težke. Prireditev je pokazala, da tudi v vojni obstaja prostor za športno delovanje, kolektivni duh in psihološko moč, kar je prispevalo k večji povezanosti med borci in ohranjanju upanja. Danes tradicijo teh

iger ohranja vsakoletna prireditev Partizanske smučine Cerkno, ki je postala več kot le zgodovinski spomin – je živa dediščina uporniške energije in skupnosti.

2. Veselje ob koncu vojne v Ljubljani – osvoboditev, ki je ulice napolnila z upanjem

Maj 1945 je prinesel prelomni trenutek slovenske zgodovine. Po dolgih letih okupacije, represije in strahu je bila Ljubljana vendarle svobodna. Na ulicah se je zbrala množica ljudi – Ljubljančani vseh starosti so z zastavami, petjem in solzami veselja praznovali konec vojne. Fotografije in pričevanja iz tistega časa pričajo o spontanem iskrenem veselju, ki je zajelo mesto in simboliziralo novo poglavje v življenju naroda. Znamka, posvečena temu dogodku, ne prikazuje zgolj praznovanja – sporoča globlji pomen trenutka, ko se je življenje znova začelo, ko so ljudje verjeli v prihodnost. Gre za enega najmočnejših kolektivnih spominov slovenskega naroda, saj je zaznamoval konec trpljenja in začetek nove družbene in politične poti.

3. Partizanski dnevnik – moč besede v času tišine

Med vojno ni bila vsaka puška najmočnejše orožje. Vloga tiska in informacij je bila prav tako ključna. Partizanski dnevnik, ki je 17. septembra 1944 začel izhajati na osvobojenih območjih, je bil edini vsakodnevni časopis slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja. Tiskali so ga v izjemno težkih razmerah, pogosto v skrivališčih, kjer je bila vsaka številka plod ogromnega truda, nevarnosti in pre-

danosti. V njem so objavljali novice s fronte, politične in kulturne članke, pa tudi pesmi, eseje in satire. Bil je pomembno orodje za ohranjanje morale, ozaveščanje ljudi in širjenje osvobodilne ideje. Danes nas naslovnica Partizanskega dnevnika, upodobljena na znamki, spominja na to, kako dragoceno in pogumno je bilo udejanjenje pravic do resnice in izražanja v času, ko je bila vsaka beseda lahko usodna.

4. Ustanovitev Narodne vlade Slovenije v Ajdovščini – začetek politične prihodnosti

V maju 1945 je v Ajdovščini potekala ustanovitev Narodne vlade Slovenije, prve povojne slovenske oblasti, ki je nastala v okviru odločitev slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja in sklepov Avnoja. Ta politični mejnik je napovedal začetek institucionalnega oblikovanja slovenske državnosti, čeprav v okviru nove federativne Jugoslavije. Ta dogodek pomeni politično konsolidacijo osvobodilnega gibanja in jasno izraženo voljo Slovencev, da sami odločajo o svoji prihodnosti. Vlada je z obnovo države po vojni začela oblikovati ključne institucije in vzpostavljati sistem, ki naj bi zagotavljal socialno in narodno enakopravnost. Znamka z motivom ustanovitve Narodne vlade tako upodablja simbolno težo suverenosti in začetka slovenske politične identitete, ki je desetletja pozneje pripeljala do samostojne Republike Slovenije.

5. Ustanovitev Organizacije združenih narodov – iz vojne v vizijo miru

Zadnja znamka iz serije Mir se osredotoča na širši, globalni kontekst – Organizacijo združenih narodov (OZN), ki je bila ustanovljena 24. oktobra 1945 v San Franciscu.

Ta organizacija je nastala kot neposreden odgovor na grozote druge svetovne vojne z namenom, da se podobna tragedija človeštvu nikoli več ne ponovi. Njeni temeljni cilji so zagotavljanje svetovnega miru, varovanje človekovih pravic, spodbujanje mednarodnega sodelovanja in razvoja. Za Slovenijo, ki je dolgo živela pod tujimi imperiji in nato v okviru Jugoslavije, je bilo članstvo v OZN po osamosvojitvi simbol priznanosti in vključenosti v svetovno skupnost. Znamka tako spominja na zgodovinski trenutek, ko so si narodi prvič kolektivno določili cilj preprečitve vojno – ta vizija je danes, v času novih kriz in konfliktov, znova še kako aktualna.

Umetniški poklon in zgodovinski opomin

Serijski Mir je izšla v malih polah po deset znamk, kar omogoča zbirateljem, zgodovinskim navdušenecem in ljubiteljem filatelije, da v rokah držijo delček zgodovine. Vsaka znamka je rezultat skrbne zgodovinske in umetniške obdelave, ki povezuje preteklost s sedanjostjo. Oblikovana sporočila ne služijo zgolj za ilustracijo dogodkov, temveč so priložnost za razmislek o vrednotah, ki so danes morda samoumevne, a so bile nekoč trdo priborjene.

Pošta Slovenije s to izdajo nadaljuje dolgoletno tradicijo izdaje priložnostnih znamk, s katerimi ohranja zgodovinski spomin in bogati slovensko kulturno dediščino. Zbirateljske serije, kot je ta, niso le spominek, ampak so pomemben dokument časa in identitete naroda.

M. K.

NOVA KNJIGA

Na obeh straneh Alp

Knjiga *Na obeh straneh Alp: slovensko-avstrijska zgodovina* obravnava poldrugo tisočletje zgodovine slovensko in nemško govorečih ljudi – današnjih Slovencev in Avstrijcev – ki so na vzhodnoalpskem območju stoletja živeli skupaj in oblikovali svojevrstno jezikovno in kulturno pokrajino. V tem času so si delili zgodovino ter od časov Karla Velikega živeli v isti državi s skupnim gospodarskim, družbenim in pravnim sistemom. Življenja pod skupno streho je bilo konec leta 1918 in Slovenci in Avstrijci od tedaj živijo v dveh sosedskih državah.

Knjiga pokaže, da so bili odnosi med pripadniki obeh jezikovnih in narodnih skupnosti kompleksnejši, kot bi lahko sklepali na podlagi predstav, ki so začele nastajati z oblikovanjem modernih narodov. To je bilo povezano z narodno diferenciacijo, sprva duhovno in nato fizično razmejitvijo ter z mednarodnimi konflikti, ki so zaznamovali zlasti 20. stoletje in so tragičen ter za slovensko-avstrijske (nemške) odnose uničujoč vrhunec dosegli med drugo svetovno vojno. Zato ne preseneča, da vidijo Slovenci v zgodovinski perspektivi v severnih sosedih največjo grožnjo svojemu narodnemu obstoju, čeprav takšnih delitev in nasprotij

Naslovnica knjige, ki je izšla v slovenskem in nemškem jeziku.

v predmodernih in prednacionalnih obdobjih ni bilo. Medsebojna razmerja za ta zgodnejši čas veliko bolje opisujeta izraza dobrososedstvo in solidarnost, ki povezujejo Slovence in Avstrijce tudi danes v Evropski uniji. Knjiga, ki je izšla v slovenskem in nemškem jeziku pri Cankarjevi založbi, je skupni projekt Slovenske akademije znanosti in umetnosti in Avstrijske akademije znanosti.

Irena Kolenc Janovič

ZDRUŽENJE BORCEV IZ ČRNOMLJA

Spomin na medvojne dogodke

Na povabilo KO ZB NOB Zadvor - Sostro smo se odpravili na vodeni ogled krajev spomina iz druge svetovne vojne v vzhodnem delu Ljubljane. Na ekskurzijo smo odšli 12. junija. Pri brunarici v Zadvoru sta nas sprejela Mija Kocjančič, predsednica KO ZB Zadvor – Sostro, in Marjan Bitenc, podpredsednik četrtne skupnosti Sostro, ter nam izrekla dobrodošlico.

Nato smo se ustavili pri spomeniku, ki je posvečen ustanovitvi prve slovenske partizanske enote, Molniške čete. Pot smo nadaljevali v partizansko vas Podlipoglav, kjer smo si ogledali hišo – spomenik II. grupi odredov in upor proti okupatorju. Sledil je ogled Sv. Urha, kjer je bila med narodnoosvobodilnim bojem domobranska postojanka. Tam sta se nam pridružila še predsednik KO ZB Zadobrova - Sneberje Lado Sluga in Matija Ma-

ček ter nas seznanila z grozotami, ki so jih na tem kraju med narodnoosvobodilnim bojem izvajali domobranci. Ogledali smo si mučilnice v mežnariji, kjer je muzej z razstavo o dogodkih v letih od 1941 do 1945, veličastno grobnico žrtev v času narodnoosvobodilnega boja in lipo, ki je bila priča mučenju. Po kosilu v gostilni Pri Micki smo se odpeljali v Mestni muzej Ljubljana,

kjer smo si ob zanimivi razlagi kustosa ogledali razstavo »1495 dni Ljubljana v vojni«. V kletnih prostorih muzeja pa smo občudovali še ostanke rimske Emone. Tu smo končali našo ekskurzijo, ki je bila posvečena 80. obletnici osvoboditve izpod nacifašizma.

Ljudmila Kocjan, foto: Cvetka Aupič

VABILA

Organizacijski odbor Graška gora 2025 pripravlja tradicionalno, tokrat že 37. srečanje borcev, planincev in drugih veteranskih združenj in društev »Graška gora 2025«, ki bo **v soboto, 13. septembra od 10. ure na Graški gori**. Letošnje srečanje bo v znamenju 80. obletnice osvoboditve in podpisa kapitulacije nemških oboroženih sil za jugovzhodno Evropo ter 150. obletnice Premogovnika Velenje.

PREJELI SMO

Sem upravičeno zaskrbljena?

Vsakokrat ko izide Vrelec, ga po navadi takoj vzamem v roke, prelistam ter sem in tja preletim kakšen naslov in seveda tudi slike. Za branje pride čas zvečer. Tudi tokrat je bilo tako, a ko sem ga prelistavala, se mi je pogled ustavil na sliki z našimi člani Društva Kočevarjev staroselcev. Med drugim pod njo berem ... »Dogodka so se udeležili tudi mnogi predstavniki družbenega življenja v državi, med njimi tudi poslanke in poslanci, s katerimi je tekel tudi pogovor o priznanju nemške manjšine v Sloveniji.« Zdrznem se in v tistem trenutku se spomnim članka z naslovom SPONTANA GER-

MANIZACIJSKA PRIZADEVANJA? Članek je izšel v oktobrski številki SVOBODNE BESEDE, napisala pa ga je zaslužna profesorica dr. Maca Jogan v obliki pogovora z Alenko Auersperger (novinarka dokumentarnega programa TV Slovenije, scenaristka, režiserka, avtorica knjig ISKALCI GRALA in ČESAR MI STARŠI NISO POVEDALI).

Takole piše dr. Maca Jogan o Alenki Auersperger »Že več desetletij se raziskovalno ukvarja z vprašanjem (oživljanjem) organiziranega delovanja nemško govoreče skupine (nemške manjšine). Njeno delo je zbudilo različne, tudi kritične odmeve, ker razkri-

va sistematična (bolj ali manj prikrita) prizadevanja te skupine za priznanje obstoja nemške manjšine v Republiki Sloveniji, ki so vzniknili s samostojno državo. Ta prizadevanja, ki temeljijo na zavračanju avnojskih sklepov, nikakor niso 'spontana' in vezana le na oživljanje kulturne dediščine kočevskih Nemcev. Ostanke nekdanjih Kočevarjev so v boju za priznanja manjšinskega položaja nemško govorečih prej trojanski konj, ki ga bogato hranijo in zalivajo z ideologijo izpred devetdesetih let različna društva (iz tujine), kot je Heimatdinst.«

Nikakor ne morem mimo besed pod sliko, da je med njimi in poslanci ter poslankami tekel po-

govor o priznanju nemške manjšine v Sloveniji. Razmišljam in se sprašujem, o kakšnem priznanju nemške manjšine govore predstavniki našega Društva Kočevarjev staroselcev, saj tu v naši topliški dolini ni nemško govoreče skupine. Če pomislim malo nazaj, so bili v naše kraje v 14. stoletju naseljeni prebivalci Avstrije. Sem so prišli s svojim jezikom, ki je sčasoma prešel v kočevščino. Tu so živeli, tu so ustvarjali, tu so nastajale tudi mešane družine, o čemer govore ponemčeni slovenski priimki. Zaradi revščine se jih je veliko izselilo že pred prvo svetovno vojno, da o letu 1941, ko je večina odšla, ne govorim. Njihove vasi prerašča gozd, kočevščina pa je postala mrtev jezik, ki ga v naši

občini obvlada le še peščica ljudi. Kot nekdanja učiteljica se tudi ne spomnim, da bi pri katerem koli učencu zasledila nemščino kot materni jezik.

V svoji knjigi TU SO ŽIVELI Rozi Mohar lepo zapiše: »Sem Slovenka, vem pa, od kod izhajam in kje so moje korenine.«

Nisem proti oživljanju kulturne dediščine Kočevarjev, sem pa v skrbah, da taka društva, kot je naše, ne bodo res postala trojanski konj, napojen z ideologijo Heimatdinst. Žalosti in boli me v dno duše, da nekatere proslave Društva Kočevarjev staroselcev potekajo v Toplicah v nemškem jeziku, čeprav je v dvorani samo peščica ljudi, ki obvladajo nemški jezik!

Helena Miša Kulovec

Pismo predsedniku ZZB

Spoštovani predsednik!

Pozorno sem pregledala julijsko številko našega glasila Svobodna beseda. Bogato, veliko pomembnih prispevkov. Zelo pohvalno. Tokrat želim opozoriti predvsem na dva prispevka, in to sta: vaše pismo trem najodgovornejšim politikom v državi z naslovom **Spodkopavanje temeljev slovenske državnosti**, kar sprejeta resoluci-

ja dejansko je, in kolumno dr. Martina Premka »Domoljubi«, katere naslov si zares zasluži narekovaj.

Moj oče je med narodnoosvobodilnim bojem zaradi okupatorja izgubil življenje, brat mi je v taborišču, kamor smo bili izgnani, umrl od lakote, zato res težko prenašam početja teh skrajnih desničarjev.

Oba navedena prispevka bi si želela prebrati še v kakšnem drugem

časopisu, ne samo v našem, kjer to pomeni prepričevanje prepričanih, čeprav iskrena hvala, da se odločno odzivaste na nezaslišana dejanja nekaterih naših evropskih poslancev. Sicer pa čakam na odziv najodgovornejših politikov. Upam, da ne zaman.

Lep pozdrav,

Pavlina Glušič, Žalec

USTANOVITEV SEKCIJE ZA PRIMORSKO

Kulturno-zgodovinsko društvo Franc Rozman - Stane

Kulturno-zgodovinsko društvo Franc Rozman - Stane, katerega predsednik je dr. Martin Premk, je bilo ustanovljeno 3. februarja lani v Plešivici pri Lokvici. Med ustanovnimi člani je tudi nekaj Primorcev. S svojim delom smo v enem letu navdušili veliko številno privrženec, tako da so se nam želeli pridružiti in so postali naši člani. Veseli smo tudi naših članov in prijateljev iz zamejstva. V skladu s 27. in 28. členom Statuta društva smo tako ustanovili Sekcijo Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane za Primorsko.

Ustanovni občni zbor sekcije je potekal 25. aprila v Domu krajanov na Predmeji.

Po pozdravnih besedah koordinatorke za Primorsko **Andreje Borovič** in izvolitvi delovnega predsedstva, verifikacijske komisije, zapisnikarja in overovateljev zapisnika je zbor začel delo. Izvo-

Predsednik s članicama predsedstva.

sklep, da se v prihodnosti tudi na Primorskem ustanovi uniformirana enota, ki se bo imenovala po IX. korpusu.

Zahvaljujemo se, da sta se vabilu odzvala in nas nagovorila koordinator sekcij društva **Alojz Tičar** in predsednik nadzornega odbora **Jurij Kogej**. Hvala Alojziji Bratina, da je občni zbor obogatila z recitacijami svojih pesmi. Hvala Slavku Vidicu za odlično predsedovanje zboru in vsem, ki so pomagali pri pripravi in izpeljavi občnega zbora. Hvala članom in podpornikom društva ter našim zamejcem, da so se odzvali v tako velikem številu.

Ponosni smo, da smo ob tako velikem številu prisotnih članov

in privrženec ter ob pravem partizanskem in tovariškem druženju uspešno izvedli ustanovni občni zbor naše sekcije Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane za Primorsko in ji utrlj pot novim dogodkom naproti.

Ob podpori članov Združenja borcev za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava in drugih si bomo prizadevali uresničiti sklep o ustanovitvi uniformirane spominske enote IX. korpus. Zato vabimo vse Primorce, ki že imajo doma uniforme, ki predstavljajo lik partizana, kakor tudi vse tiste, ki si jih šele želijo, da se nam pridružijo, da bomo s skupnimi močmi obudili spomin na IX. korpus.

Ob zadostnem številu uniformiranih članov bo uradna ustanovitev potekala v Gorenji Trebuši, kjer je bil tudi ustanovljen legendarni IX. korpus, ki je leta 1945 osvobodil Trst in Gorico oziroma vso Primorsko.

Ponosni smo, da smo lahko del društva, ki nosi ime po komandantu Francu Rozmanu - Stanetu, nekdanjem poveljniku vseh partizanskih enot na ozemlju Slovenije. Zgledno sodelujemo z našo uniformirano spominsko enoto in drugimi člani iz Dolenjske, kamor so vključeni tudi člani iz drugih predelov Slovenije, saj skupaj sestavljamo celoto, katere osnovni namen je predstavljanje lika partizana in vrednot narodnoosvobodilnega boja. Vsi člani smo predani društvu.

Damjan Likar

IMELI SMO LJUDI

Zdenko Roter

Na pokopališču v Rosalnicah pri Metliki smo se poslovili od nekdanjega partizanskega kurirja in profesorja dr. Zdenka Roterja (1926–2025). Pogrebne slovesnosti sta se poleg sorodnikov, številnih prijateljev in znancev udeležili tudi Belokranjska spominska partizanska četa in lovska četa. Pevski zbor je zapel tri pesmi: Na oknu glej obrazek blede, Prečuden cvet je v grapi črni in Počivaj jezero v tihoti.

V imenu borcev metliške občine je govoril Jože Nemanič, v imenu lovcev Janez Pečarič in v imenu Zdenkovih najožjih prijateljev dr. Niko Toš. Venec je poslala tudi predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar.

»Z globoko žalostjo, a tudi z globokim spoštovanjem se poslavljamo od dr. Zdenka Roterja – partizana, intelektualca, misleca in izjemnega človeka.

Kot mladenič, star komaj petnajst let, je v najtežjih časih naše zgodovine stopil v partizanske vrste. Bil je borec za svobodo in pravičnost – ne le z orožjem, tem-

več tudi s prepričanjem, znanjem in čutom za človeka. Ni se boril samo proti okupatorju, boril se je za svet, v katerem bo več razumevanja, resnice in dostojanstva.

Z ženo Zofijo je dolga leta živel na Svržakih, nedaleč stran od tod, v Beli krajini – v tej pokrajini, ki je bila žarišče upora, zibelka partizanstva. Bela krajina mu je prirasla k srcu. In tudi on njej. Izjemno smo ga cenili – ne le zaradi njegove preteklosti, ampak zaradi njegove spoštljive besede, skromne drže in neverjetne širine duha.

Zdenko nikoli ni vzvišeno stal nad ljudmi, ampak je bil z njimi: v pogovoru, v premisleku, v tišini. Kot redko kdo je znal povezovati zgodovinsko odgovornost s človeško toplino. V njem so se srečali modrost, pogum in preprostost. Tudi zato je v Zvezi borcev imel posebno mesto. Bil je naš tovariš, naš pričeval, naš spomin. A bil je tudi opomin – da je svoboda dragocena in da ne pride sama od sebe. Da se zanjo borimo vsak dan z odgovornostjo, z resnico, in – kar je Zdenku pomenilo največ – z odprtimi srcem.

Spoštovani tovariš Roter – hvala vam. Za vašo pokončnost. Za vašo bližino. In za svetlo sled, ki jo puščate med nami.

Počivajte v miru. Bela krajina vas ne bo pozabila,« je ob zadnjem slovesu povedal predstavnik KO ZB za vrednote NOB Metlika.

Združenja borcev za vrednote NOB Bele krajine

LE ONI VEDO

Le oni vedo, kako je hudo,
ko sovražnik tepta ti domačo zemljo,
ko trupla prežeta s krvjo so, solzami,
in nevarnost ti stalno preti za petami.

Le oni vedo, kako je hudo,
ko vklejen zapuščas svojo zemljo
in ne veš, ali jo videl sploh boš še kdaj,
če živ ali v krsti prišel boš nazaj.
Ko so odhajali trpljenju naproti,
niso slutili, kaj jih čaka na poti,
kajti če vedeli bi, kaj jih čaka,
ne bi storili več niti koraka.

A bitka za narod svoj jim bila je v ponos,
zato mukam, grozotam so vsem bili kos.
Vzdržali so kruto živalsko trpljenje,
a mnogi, premnogi so izgubili življenje.
Težko si predstavljamo njih doživetje,
čeprav dobro poznamo gestapa početje.
Pa vendar, verjemite, le oni vedo,

le oni vedo, kako bilo je hudo.
A herojsko so vse muke prestali,
pregnali sovraga, nas v svobodo popeljali,
zato da sedaj s ponižno glavo
lahko rečejo spet, kako je hudo.
Le oni vedo, kako je hudo,
ko herojstvo si zdaj pripisuje nekdo,
ki ni mu bilo težko svojce izdati
in znašal celo se nad svojimi je brati.

Mirka Sedmak Dečman

ljeno je bilo vodstvo sekcije. Predsednik je postal **Damjan Likar**, članici predsedstva pa Aleksandra Zalar in Andreja Borovič, ki sta do ustanovitve sekcije opravljali naloge koordinatorke. Sprejet je bil

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **si do 15. septembra 2025.** Trem izzrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izzrebani reševalci križanke iz 117. številke časopisa Svobodna beseda

1. Matjaž Permanšek
Smrečnikovo 8, 2392 Mežica
2. Andrej Mohar
Podpreska 17, 1319 Draga
3. Darinka Čretnik
Pabelčja vas 26, 2250 Ptuj

Rešitve križanke:
ŠPEHARICA, KOPRIVNIK, RHEIN, VRT, TO, BURZE, DNO, APNO, PONEV, NOAM, MILČINSKI, JAGNJJE, ODJAVA, OŠTIR, IKT, PRASEC, TRHLINA, SIN, REDIVO, ERA, JOŠK, VLOM, SIGMA, KČ, LASO, PB, TORR, RAKE, AREOLA, AREA, INOVEREC, OPONENT, ŽITARICA, NOHT, AO.

Geslo: POHODNIŠTVO PO HRIBOVJIH IN VZPONI NA GORE.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brežočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
barbara.filipic@zzb-nob.si

					SVOBODNA BESEDA	KRATEK, REZEK GLAS; TUDI ŠKRTANJE	ZAČETEK GESLA	MESTO V SREDNJI NIZOZEM- SKI	NADALJE- VANJE GESLA	PREBI- VALCI JAPONSKE AINUJCI	RUDI VAVPOTIČ	KONEC GESLA	PREDEL V SEVERNJI AFRIKI, KIRENAJ- KA	URADNI SPIS
TRGOVKA S ŠPEHOM SLANINO														
VAS V BOHINJU S KOPRIV- NIČANI														
EVROPSKA REKA REN (IZ ČRK: HERNI)											NASAD OB HIŠI POLOŽAJ GLEDE NA UGLED			
TINE OREL								SLUŽNE VREČICE (IZ ČRK: ZUBER) NEON						NA ZID NANESENA MALTA
PETER SELLERS					SPODNJI DEL POSODE ORGAN VIDA					ŽGAN APNEVEC				
MAJHEN KRATKO- DLAK PES S KREPKIM TELESOM IN PLOSKIM GOBCEM					PREBI- VALCI IDRIJE	TRAVNATA PLANJAVA V ŠPANIJI, LLANO	NEOME- JENO TRAJANJE	IVERNA PLOŠČA	POSODA ZA PEKO UMET. ZGODOVI- NAR ŠUMI				INTELEK- TUALEC CHOMSKY MESTO V FRANCIJI	
NAŠ VSE- STRANSKI UMETNIK FRANE- JEŽEK)										OVČJI MLADIČ TRÖM- BLON- SKA MINA				
ODJAVI- TEV								GOSTIL- NIČAR, KRCMAR				METRIČNI POUDAREK IRITIRA- JOČA SNOV		
PRAŠIČ								GRAŠČA- KOV BIVALI- ŠČE	KAR JE TRHLO IVAN LEVAR					MADŽAR- SKI SLIKAR (ISTVAN; IZ ČRK: AORTA)
DIREKTN POTOMEC						HRANILNE SNOVI BOJAZ- LJIVEC					DOBA, RAZDOBJE		STRJENA PLAST NA TEKOČINI	
SVOBODNA BESEDA	DOJKA BARVA KART, TREF							NASILEN VSTOP INDIJSKO ŽENSKO OBLAČILO			18. GRŠKA ČRKA			
KAREL ČAPEK			KAVBOJ. METALNA VRV KRAJ, LOKACIJA					PIERCE BROSAN ŠPANSKI PISATELJ QUEIROS		FILIPIN- SKI OGNJENIK	NEKDANJA ENOTA ZA TLAK, TOR			
MLINSKI ŽLEB					KOLOBAR PRSNE BRADAVICE ERBIJ						OBMOČJE, POVRŠINA OTTO HAHN			
DRUGO- VEREC									NASPROT- NIK					
VRSTA ŽITA									IZRASTEK NA PRSTU				ANTON OCVIRK	

PRI SPOMENIKU V VRHPOLJU

Počastili pomembne obletnice

Sredi Vrhpolj stoji spomenik 35 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja z območja te krajeve skupnosti. Spomenik je bil postavljen pred 50 leti in tudi danes ne sameva. Združenje borcev za vrednote NOB Moravče je 21. junija pripravilo prireditev pri spomeniku. Poleg slovesnosti v spomin padlim partizanom smo počastili tudi 80. obletnico konca druge svetovne vojne, osvoboditve in zmage. Ko smo bili Slovenci obsojeni na iztrebljenje, smo se uprli, tudi za ceno svojega življenja. Padlo je na desettisoče žrtev. S pozdravnim govorom je obiskovalce nagovoril predsednik moravškega združenja ZB **Martin Rebolj**. Poleg spomina na žrtve je opozoril na nesmiselne vojne in žrtve med civilisti ter predvsem otroki v Gazi, na Bližnjem vzhodu, v Evropi. Slavnostni govornik, poslanec državnega zbora **Predrag Baković**, je dejal, da bi pričakovali, da bo tudi teh 35 žrtev, ki so za svobodo plačale najvišjo ceno, v poduk vsemu človeštvu, da ne bo več počila puška, uperjena v človeka.

»Zdi se, da je naše vsakdanje življenje znova zajel val sovražnosti, ki je zadušil duh solidarnosti. Svet preplavlja občutek negotovosti, ki resno ogroža njegove temeljne vrednote in človeško dostojanstvo. Žal tudi v naši oazi miru venejo cvetovi socialne pravičnosti, usiha potok kolektivne zavesti in krči se osvežujoča senca medsebojnega spoštovanja,« je med drugim dejal Baković. Slavnostni govornik je nagovor sklenil z besedami: »Tovarišice in tovariši, priklicati moramo vrednote, ki so nas jih učile nosilke in nosilce narodnoosvobodilnega boja. Kot naše prednamce pred 80 leti je danes pogum k dolžnosti vpoklical nas. Upor proti slabemu sodobnega časa je ukazana nam. Smo na razpotju preslišanja ali uslišanja tega ukaza. Prvo nas vodi v poraz in drugo v boj. Dovolj nas je, da boj dobimo. Le odločiti se moramo zanj, kot so se odločili padli borci, ki se jih spominjamo in jih častimo danes.« V kulturnem programu so nastopili: Kvartet Krt, violinist Karl Žužek in harmonikar Dominik Krt,

Prireditev pri spomeniku v Vrhpolju

Natalija Brodar pa je recitala pesmi Karla Destovnika - Kajuha in Mateja Bora. Prireditev je povezoval Lovro Levačič, prisotni pa so bili tudi praporščaki. Sklepna misel pa se je navezovala na zadnjo pesem v programu: »Spoštujmo seme, ki so ga naši predniki sejali, tudi teh 35 junakov, katerih imena so vklesana na tem spomeniku, ker so padli za svobodo, in tudi mi re-

cimo: Mi ponosni smo čuvarji naše svobodne rasti, brez plevla v novi zarji, seme žlahtno naj kali!« Za klopi v hladni senci pri spomeniku in prostoru za druženje so poskrbeli člani Prostovoljnega gasilskega društva Vrhpolje, za kar se jim združenje najlepše zahvaljuje.

Vojka Rebolj,
foto: Karmen Levačič

MRTVI PA ŠE
NAPREJ
MOLČIJO

Joj, kako je težka prst,
ki na meni leži,
poln lobanjski svod je imam
v grapi, kjer ležim
napol pokopan!

Vso noč smo gazili sneg
Zjutraj ko se je razkadil dim,
so nas potisnili v breg
in vžgali po nas iz vseh lin;
v imenu Boga in vere,
v imenu Kristusovih ran
so se režali:
»Pogine naj partizan!«

V postojankah
pa so denarce šteli!
O, ljudje,
se sprašujem vse dni,
le kje ste svoje srce imeli,
ko goltam to blato
in v njem strnjeno kri!

Jože Sevljak

Z LAŽJO V EVROPSKI PARLAMENT

Sram naj vas bo!

Dr. Spomenka Hribar

V poosamosvojitvenem času Slovenije v evropski prostor še ni bila poslana večja polresnica, cela laž, kot sta jo v Evropski parlament plasirala slovenska evropska poslanca dr. Milan Zver in Romana Tomc, najprej z odprtjem razstave v prostorih Evropskega parlamenta v Bruslju Macesnova gorica – slovenski Katin avtorja dr. Jožeta Dežmana, gre za razstavo fotografij izkopavanj 3450 umorjenih, pogreznjenih v jami pod Macesnovo gorico v času od 2. do 10. junija 1945; nato pa še s peticijo, ki jo je sestavil dr. Mitja Ferenc in jo je Evropski parlament sprejel na julijski seji.

A še preden predstavim argumente za svoje mnenje o omenjenih dejanjih, naj podam pozitivno oceno prizadevanja dr. Jožeta Dežmana za izkopavanja prikritih grobišč, v katerih so končale žrtve povojnih pobojev, in dr. Mitje Ferenc za evidentiranje prikritih grobišč po vsej Sloveniji. Skupaj s sodelavci in delavci sta opravila orjaško pietetno delo, ki si zasluži vse priznanje. Čemur pa smo priča zdaj, so politične manipulacije, »pozaba« dejstev, ki niso šla v pro-

tikomunistični koncept, in ponaredki zgodovine.

Povod za akcijo v Evropskem parlamentu naj bi bilo »zavržno dejanje ukinitve dneva spomina na žrtve komunističnih zločinov«. Ob vseh argumentih za svoja zavržna dejanja so »pozabili«, da komunisti med vojno niso samo pobijali Slovencev, ampak so se borili za osvoboditev domovine! A to ni vse, kar so pozabili. »Pozabili« so še, da je v teh bojih padlo okrog 28.500 partizanov, okrog 3500 aktivistov Osvobodilne fronte in okrog 1900 drugih sodelavcev, govorimo torej o skupaj približno 34.000 žrtvah za svobodo. »Pozabili« so, da je glede na povzročitelje smrti slika takšna: Nemci so sami povzročili okrog 31.000 smrti, skupaj s protipartizanskimi enotami pa še okrog 6200, sami domobranci so povzročili okrog 1600 smrti, število žrtev med tistimi, ki so bili na podlagi izdajstev poslani v koncentracijska taborišča, kjer so umrli, pa je še danes neznano. »Pozabili« so, da je par-

Partizani v Sloveniji nimajo svojega spominskega dneva. Dan borca iz prejšnjega sistema je ukinila Demosova oblast.

tizanska stran res pobila okrog 25.000 ljudi, od tega okrog 14.000 po vojni, med katerimi so bili izdajalci in klavci, žal pa tudi nedolžni ljudje, a vsi zapriseženci »skupnemu boju z nemško oboroženo silo, stoječo pod poveljstvom vodje velike Nemčije!« »Pozabili« so tudi, da so po končani vojni (!) skupaj z Nemci v boju na dravskem mo-

stu pobili okrog 150 partizanov. »Pozabili« so tudi, da so se po tem vsak dan vojaško urili za vrnitev v domovino, kjer naj bi dokončno obračunali s »komunisti«, da bi torej po končani vojni nadaljevali pravo državljansko vojno. Res slovenski oblastniki še niso vzeli poglavja o moralni zavezi, da na pisma, peticije, prošnje državljanov odgovorijo – kakor v primeru Ferenčeve peticije – toda ni res, da niso storili ničesar za ureditev vprašanja povojnih pobojev! Ne nazadnje je država financirala izkop v Macesnovi gorici in drugod (na primer v Hudi jami), pa tudi evidentiranje povojnih grobišč po vsej Sloveniji.

»Pozabili« so tudi, da je država

Tega, kar ste storili svoji državi in svojemu narodu, ne bo mogoče popraviti.

postavila na Teharjah veličasten spomenik po vojni pobitim domobranskim ujetnikom – spomenik, kakršnega nimajo padli partizani v vsej Sloveniji! Evidentiranih je okrog 8000 posameznih spomenikov, ki so jih postavile posamezne organizacije Zveze borcev ali občine. Drži, postavljen je spomenik revoluciji, ki je – ne po umetniški moči! – po vsebini odsev časa in ideologije tedanje komunistične oblasti. A vsaj toliko, kot je razlogov za postavitev spomenika likvidiranim domobrancem na Teharjah, bi si tako veličasten spomenik zaslužili padli partizani in žrtve nacifašističnih in kolaborantskih zločinov! Spomenik Revoluciji na sedanjem Trgu republike, v katerem je v množici anonimnih člo-

veških silhuet razpoznan samo en obraz, Kardeljev, je prej žalitev »navadnih« borcev kakor njihova počastitev.

A to ni vse, kar so pozabili. Ne nazadnje partizani nimajo svojega spominskega dneva. Dan borca iz prejšnjega sistema je ukinila Demosova oblast! Ko se naši »izvozniki« Resnice škandalizirajo nad ravnanjem naših oblasti z dnevom žrtev komunizma, bi se morali spomniti, da tudi partizani nimajo svojega dneva spomina. To bi se morali spomniti, če bi jim bila pieteta do mrtvih kaj mar!

In ko so se evropski poslanci zgražali nad nami Slovenci, recimo tudi nemški in italijanski – ali so se morda spomnili, da niti ljudje, pobiti v koncentracijskih taboriščih, ječah v Nemčiji, Italiji, in talci po vsej Evropi nimajo svojih spominskih dni – ali vsaj enega dneva v spomin vsem nacifašističnim žrtvam v dveh svetovnih vojnah?

»Dan spomina na žrtve vseh totalitarnih režimov«, 23. avgust, je posmeh žrtvam vseh totalitarnih režimov, saj je bil datum izbran zato, ker je bil na ta dan leta 1939 sklenjen sporazum Molotov-Ribbentrop o nenapadanju. Je komu »padlo« na pamet, da je ob tem sporazumu kritizirana samo ZSSR, ne pa tudi Nemčija!? In da je bilo med Nemčijo in drugimi državami sklenjenih še več drugih meddržavnih sporazumov? Trditev, da gre za kritiko vseh totalitarnih režimov in da je ta dan spomina na njihove žrtve, je prej blasfemija kot pieteta!

Za danes in vso našo prihodnost velja, da sta tak počezni poboj tisočev in tisočev (naših) ljudi po končani vojni (četudi bi bili vsi

krvavih rok!) in njihovo zavrženje v množična grobišča – strahota, ki je ne bomo nikoli mogli in je ne bi smeli pozabiti. Toda politična manipulacija skupaj z zanikanjem vsakršne zasluge partizanskega boja za osvoboditev domovine (ki je bila izpeljana skupaj s komunisti) in dejansko postavitev teme-lja za osamosvojitve države – in še tako prirejena za današnjo politično rabo vse bolj desničarske, ja, neonacistične evropske politike – je manipulacija, ki ji sama ne znam izmeriti dejanskega, daljnosežnega pomena. Nas Slovence, naš junaški boj proti nacifašizmu, ki mu v Evropi ni primere, a hkrati tragično polpreteklost so štirje imenovani državljani Slovenije, samozvanci Resnice o vojni in hibridni državljanski vojni, zamazali do nerazpoznavnosti! In to celo pred potomci tistih, ki so med vojno pobijali naše ljudi, danes pa se pripravljajo na vojno, da bodo maščevali svoj poraz nad tistimi, ki so jih – z velikimi žrtvami – premagali v dveh svetovnih vojnah! Lahko jim je bilo prijetno, saj tvoja krivda zmanjšuje mojo.

Pred več kot 40 leti sem povojne poboje prva na Slovenskem imenovala zločin, »zločin nad nami vsemi«, in zahtevala dostojen pokop – obžalujem, da ga še do danes nismo bili pripravljene, sposobni uresničiti kot zrela nacionalna skupnost. Obžalujem, da nepokopani še nimajo svojega dokončnega, pietetno urejenega zadnjega počivališča – kar se bo prej ali slej moralo zgoditi. Toda tega, kar ste vi štirje storili svoji državi in svojemu narodu – ne bo mogoče popraviti!

Lahko vas je globoko v duši sram!

O ROMSKEM GENOCIDU

Večni opomin človeštvu

Ob mednarodnem dnevu spomina na romski genocid med drugo svetovno vojno je bila v Murski Soboti tradicionalna spominska slovesnost. Dan spomina na romski genocid zaznamujemo 2. avgusta v spomin na noč z 2. na 3. avgust 1944 v uničevalnem taborišču Auschwitz-Birkenau, ko so nacisti izpraznili tako imenovano cigansko taborišče – Zigeunerlager. Tistega večera so od 4200 do 4300 Romov, moških, žensk in otrok, ki so še bili v taborišču, odpeljali v plinske celice in jih tam pomorili s plinom cikon B.

Na slovesnosti je predsednik Zveze Romov Slovenije **mag. Jožek Horvat Muc** opozoril na strahotne posledice romskega genocida, ki bi morale biti resno opozorilo tudi za današnji čas nestrpnosti do drugačnih. Poudaril je, da sta diskriminacija in sovražstvo do Romov na naši družbi tudi po 80 letih od konca druge svetovne vojne še vedno prisotna. Poleg njega so o romskem genocidu govorili še **Marjan Šiftar**, predsednik Uprave dr. Šiftarjeve fundacije, **Danica Polak Gruden**, v. d. direktorice urada za narodnosti Slovenije, mag. **Orhan Galjus**, predsednik Evropske romske zveze, raziskovalec romskega

Spominska slovesnost v Murski Soboti

in sintskega genocida **dr. Marjan Toš**, predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB **Marijan Križman** in **Živa Horvat**, dijakinja 3. letnika Ekonomske šole Murska Sobota.

Slavnostni govornik je bil državni sekretar na ministrstvu za gospodarstvo, turizem in šport **mag.**

Dejan Židan. Med drugim je povedal, da sta lahko sobivanje Romov z večinskim prebivalstvom in njihov družbeni položaj v Prekmurju svetel zgled za celotno Evropsko unijo. Opozoril pa je tudi na novodobno sovražstvo in nestrpnost do drugačnih ter izpostavil genocid v Gazi, ki se mora takoj končati. Med

številnimi uglednimi gosti je bil na slovesnosti tudi prvi predsednik Republike Slovenije **Milan Kučan**.

Nacisti so na Rome merili z dolgoročnimi ukrepi ne samo v Nemčiji, ampak tudi na Madžarskem, v Romuniji, pribaltskih deželah, Ukrajini, na Slovaškem, v ustaški NDH in okupirani Srbiji. Razlika v

primerjavi z genocidom nad Judi je bila samo v doslednosti in radikalnosti ukrepov za množično uničevanje. Četrta milijona Romov so množično pomorili ali so umrli zaradi izčrpanosti. Točne številke romskih in sintskih žrtev genocida nikoli ne bomo imeli (omenja se številka od pol milijona do milijona in pol žrtev), saj so viri nepopolni ali pa jih sploh ni. Govorimo lahko zgolj o ocenah števila teh žrtev, ki so bile več desetletij pozabljene. Prvič je bil na Slovenskem spominski dan za žrtve romskega genocida – porajmosa ali samudaripena – organiziran v mariborski Sinagogi leta 2014. Leto pozneje pa so se začele tudi tradicionalne spominske slovesnosti v Murski Soboti. Na letošnji slovesnosti, ki so jo pripravile Mestna občina Murska Sobota, Zveza Romov Slovenije in Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija s podporo ministrstva za kulturo, Urada vlade za narodnosti in Sveta romskih skupnosti Slovenije, so predstavili tudi novo knjigo mag. Jožeka Horvata Muca z naslovom **Romske žrtve genocida v drugi svetovni vojni – nepriznane v vojni in miru**.

Marjan Toš